

**Norra finantsmehhanismi ja Sotsiaalministeeriumi poolt toetatud projekt
„Ühtse süsteemi ülesehitamine lähisuhtevägivalla tõkestamiseks Eestis”**

**IRIS PETTAI
IVI PROOS
VIRVE-INES
LAIDMÄE**

PERE- JA NAISTEVASTANE VÄGIVALD JA OHVRITE TERVIS

Tallinn 2016

PERE- JA NAISTEVASTANE VÄGIVALD JA OHVRITE TERVIS

Üle-eestilise uuringu 2015 tulemused

Ivi Proos Iris Pettai Virve-Ines Laidmäe

Tallinn 2016

SISUKORD

Sisukord	3
Lühikokkuvõte	4
Saateks	8
1. Uuringu korraldamisest	10
1.1. Uuringu eesmärgid	10
1.2. Uuringu läbiviimine	10
1.3. Vägivalla määratlemine	11
2. Naised ja mehed, vägivalla ohvrid	12
2.1. Naiste turvalisus ja ohutunne	12
2.2. Vägivalla kogemused alates 15ndast eluaastast	13
2.3. Viimase aasta jooksul kogetud vägivald	14
2.4. Vägivald pärast kooselu lõppu	17
2.5. Ahistamine töökohal	18
3. Lapsepõlve vägivalla kogemus	20
3.1. Kasvamine vägivaldses perekonnas	20
3.2. Isiklik vägivalla kogemus lapsepõlves	22
4. Vaimse vägivalla ülekandumine perekonna käitumismustrites	28
5. Paarisuhte kvaliteet ja konfliktid	31
5.1. Hinnangud kooselule	31
5.2. Tülid ja konfliktid paarisuhetes	35
5.3. Konfliktide algatamine paarisuhetes	36
5.4. Hirmud parteri suhtes	38
5.5. Kooselu lõpetamise kavatsused	39
6. Paarisuhte vormide muutused	41
7. Naiste majanduslik olukord ja vägivald	45
8. Naistevastane vägivald ja naiste tervis	46
8.1. Ülevaade olukorrast maailmas	46
8.2. Naiste ja meeste rahuloluhinnang oma tervisele	47
8.3. Naiste tervisehinnangutes toimunud muutused	48
8.4. Vägivalla ohvrite tervisehäired	50
8.5. Naiste ja meeste rahuloluhinnang oma seksuaalelule	54
8.6. Reproduktiivne tervis	54
8.7. Negatiivne tervisekäitumine	55
8.8. Vägivalla fataalsed tagajärjed tervisele	56
9. Teadlikkus vägivalla ohvrite tugivõrgustikest	58
Kasutatud kirjandus	63

LÜHIKOKKUVÕTE

Uuringu eesmärk

Käesoleva uuringu eesmärgiks on lahti mõtestada pere- ja naistevastase vägivalda ilminguid Eestis. Tegemist on osaliselt kordusküsitlusega. Esmakordselt Eestis korraldas Eesti Avatud Ühiskonna Instituut pere- ja naistevastase vägivalda üle-eestilise elanikkonna küsitluse 2001.aastal. Käesolev uuring võimaldab analüüsida viimase 15 aasta jooksul toimunud muutusi peresuhete kvaliteedis, vägivalda kogemusi lapsepõlves ja täiskasvanuna, vägivalda mõju ja tagajärgi ohvrite tervislikule seisundile, psüühikale, tööalasele konkurentsivõimele, elatustasemele, pereelu kvaliteedile jne

Metoodika ja andmed

Uuringu kontseptsiooni ja metoodika töötas välja Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, uuringu tehniliseks korraldajaks oli firma Saar Poll. Viidi läbi Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi poolt 2015a. teisel poolel. Tegemist on osaliselt kordusküsitlusega, osa küsimusi pärineb eelnevatest uuringutest, mis viidi läbi aastatel 2001 ja 2003.

Uuringus küsitleti intervjuu meetodil 1 035 inimest nende kodudes, vanuses 15 – 74. Küsitletutest oli naisi 560 ja mehi 475. Uuringu valim koostati juhumeetodil ning see oli esinduslik rahvastiku mudeli suhtes. Uuringu tulemusi saab interpreteerida kui Eestile iseloomulikke seoseid ja trende.

Tulemustest

15-eluaastast kuni praeguseni on vägivalda kogenud 42% naistest ja 40% meestest, üldarvudes ca 215 tuhat naist ja 189 tuhat meest vanuses 15-74 aastat. Sellesse numbrisse on koondatud vaimse, füüsilise ja seksuaalse vägivalda juhtumid, mida naised ja mehed on pärast lapsepõlve kogenud.

Kõige enam kannatavad vägivalda all naised, mistõttu on ÜRO vägivalda definitsioonides nimetatud koduvägivalda „naiste-põhiseks probleemiks“.

Naised kogevad vägivalda peamiselt kodus oma elukaaslaste, partnerite poolt, kus 64% ohvritest on kogenud füüsilist, 50% seksuaalset vägivalda ja 39% vaimset vägivalda. Ohtlikkuselt teisel positsioonil on naiste jaoks avalikes kohtades ja kolmandal töökohal toimuv vägivald. Naiste puhul on nii füüsilise kui seksuaalse vägivalda peamine toimepanija kas praegune või eelmine abikaasa/partner (57-59%). Vaimse vägivalda all kannatavad naised kõige enam kas praeguse või

eelmise abikaasa/partneri (30%), teiste pereliikmete (17%) või kolleegide ja ülemuse tõttu. (19%).

Mehed kogevad vägivalda peamiselt avalikes kohtades (tänaval, klubis jne), kus 68% on kogenud füüsilist, 41% vaimset ja 40% seksuaalset vägivalda. Oma kodus esineb meestevastast vägivalda märksa vähem, iga viies mees kogenud füüsilist või seksuaalset ja 29% vaimset vägivalda. Meeste puhul on füüsilise vägivalla peamiseks toimepanijateks sõbrad või lähedased tuttavad (33%), juhututtavad (21%), võõrad (14%) või teised pereliikmed (12%). Suurimaks vaimse vägivalla toimepanijateks on meeste puhul nende sõbrad või lähedased tuttavad (33%), juhututtavad (21%) ja töökaaslased (19%). Praeguse või eelmise abikaasa/partneri vaimse vägivalla all kannatab meestest vaid 11%.

Ohvrite arv on vähenenud. Võrreldes 2001 aastaga on aasta jooksul vägivalda kogenud naiste ja meeste arv oluliselt madalam. Kui veel 15 aastat tagasi koges iga viies naine aasta jooksul vägivalda, siis aastal 2015 12%, langus on olnud ca 1,8 korda. Meeste puhul on vägivalda kogenute osakaal langenud üle kahe korra, 16%-lt 7%-ni.

Vägivalla juhtumid on muutunud sagedasemaks. Ohvrite osakaalu vähenemine ei tähenda juhtumite arvu vähenemist. Vaimse ja füüsilise vägivalla juhtumid on muutunud oluliselt sagedamaks kui 15 aastat tagasi. Naiste puhul on vaimse vägivalla juhtumite sagedus kasvanud 3,2 korda ja meeste puhul 3,7 korda. Naiste vastu suunatud füüsilise vägivalla kasv on rekordiliselt kõrge, juhtumite arv on kasvanud pea kuus korda ja meeste puhul 1,6 korda. Naistevastase seksuaalvägivalla puhul võib seevastu täheldada juhtumite sageduse märgatavat langust, 2,4 korda.

Vägivald võib jätkuda ka pärast suhte lõppemist. Naised kogevad oluliselt sagedamini (30%) kui mehed (20%) eelmise abikaasa/partneri poolset ahistamist või vägivalla kasutamist. 2001. aasta uuringust selgus, et ekspartneri ahistamise all kannatati märksa rohkem, 46% naistest ja 36% meestest.

Töö juures ahistamine (ja ka vägivalla kasutamine) on Eestis üsnagi levinud. 2015 aasta uuringust selgus, et iga neljas naine (25%) ja viies mees (21%) on viimse 12 kuu jooksul kogenud tööl kas ülemuse, kolleegi või kliendi poolset ahistamist või ka vägivalla kasutamist.

Kogetud vägivald kahjustab ohvrite tervist. Aasta jooksul saab perevägivalla tõttu vigastusi kokku 52 942 inimest, sh 37 810 naist ja 15 132 meest. 31%-l ohvritest on vägivalla tagajärjel saanud verevalumeid näo piirkonnas ja 22% kehal, igal kümnendal on viimase 12 kuu jooksul vägivalla tagajärjel esinenud sisemisi verejookse (nt löögi, kukkumise põhjustatud); 4%-l naistest - vägivalla ohvritest on katkenud rasedus; 9%-l on vigastusi suguelundite piirkonnas. Naisohvritest esineb rohkem kui igal kolmandal (39%) kolm ja enam tervisehäiret (mitteohvritest 29%-l). Eriti levinud on probleemid selja või kaelaga, käte või jalgadega, nägemisega, ka täheldatakse südame-, vererõhu- või vereringehäireid.

Vägivallal on tugev mõju ohvri psüühikale, suhtlemisvõimele, tööalasele konkurentsivõimele, elatustasemele, pereelu kvaliteedile jne. Uuringust võib järeldada, et ohvrite psüühika on äärmiselt kurnatud. Elamine pideva pinge all ja koduse vägivalla kartuses on viinud paljud ohvritest stressi seisundisse, 53% kurdab nõrkuse ja väsimuse üle, pooltel on stress ja pidev pingeseisund 38%-l unetus. Elamine ohvrina on elamine pidevas piirsituatsioonis, kus riskioht, et ohver ise oma elu lõpetab, on üsnagi suur. Iga viies vägivalla ohver mõtleb aeg-ajalt enesetapule (mitteohvrid mõtlevad enesetapule 2,6 korda harvemini). Spetsialistide hinnangul on vaimsest stressist ülesaamine raskem ja pikaajalisem kui füüsilistest vigastustest paranemine (Krug et al., 2002).

Rasedus ja vägivald. Igal teisel ohvril (54%) on esinenud soovimatut rasestumist. Ohvrite hulgas on pea kaks korda suurem osakaal neid, kes on teinud kaks ja enam korda aborti (30%), kui mitteohvrite hulgas (16%). Aborti tehakse ennekõike soovimatu raseduse tõttu.

Suurenenud alkoholisõltuvus. Alkoholi roll on vägivalla puhul suur. 39% ohvritest on alkoholilembesed (mitteohvritest 30%), kuna tarvitavad alkoholi mitu korda kuus ja sagedamini, üldse ei tarvita vaid 15%. Alkoholi tarbimine on kasvanud oluliselt, 2001 aastal ei tarbinud alkoholi 42% ohvritest. Iga viies vägivalla ohver on proovinud või tarbinud narkootikume (mitteohvritest 8%).

Madalam elatustase. Iga kolmas naisohver saab osta vaid esmaseid toidu- ja tööstuskaupu, 5% elab täielikus vaesuses, neil ei jätku raha isegi toidu jaoks ega ka kommunaalmaksude tasumiseks. Mitteohvritel on vastavad näitajad 16% ja 3%.

Vanematevahelise paarisuhte vägivalla tunnistajaks on lapsepõlves olnud iga viies vastaja. Isade vaimne ja füüsiline vägivald emade suhtes on praktilisel ühesugusel nivool, viiendik vastajatest on kogenud nii isa vaimset kui füüsilist vägivalda ema vastu. Emade vaimset vägivalda isade suhtes on kogenud 12% ja füüsilist vägivalda 4-5%. mis on madalam kui isade vägivald. 18-19% vastajatest on kasvanud peredes, kus nende isad kasutasid füüsilist vägivalda emade suhtes. Seksuaalset vägivalda oma vanemate vahel on täheldanud 1-2% vastajatest.

Isade vaimset vägivalda vastaja enda suhtes on lapsepõlves kogetud veidi sagedamini (13-14%) kui emade vaimset vägivalda (9-11%). Füüsilise vägivalla tase peredes on umbes samal tasemel kui vaimne vägivald. Isade füüsilist vägivalda on kogenud 18% meesvastajatest ja 12% naisvastajatest.

Iga neljas vastaja on lapsepõlves kogenud koolikaaslaste vaimset vägivalda. Koolikaaslaste vaimne vägivald on 12 aastaga veidi kasvanud. Aastal 2003 oli koolikaaslaste vaimse vägivalla kogemus 22%-l nais- ja meesvastajatest. Aastal 2015 juba 24%-l nais- ja 27%-l meesvastajatest. Õpetajate vaimse vägivalla kogemus on väiksem kui koolikaaslaste vaimne vägivald.

Füüsilist vägivalda koolis on poisid ja noormehed kogenud tunduvalt sagedamini kui tütarlapsed. Meesvastajad on koolikaaslaste füüsilist vägivalda kogenud sama tihti kui koolikaaslaste vaimset vägivalda. Meesvastajatest on koolikaaslaste füüsilist vägivalda kogenud 2003 aastal 24% ja 2015 aastal 26%. Naisvastajatest mõlema uuringu andmetel 11%.

Viimasel aastakümnel on toimunud positiivsed muutused. Paranenud on terviseseisundinäitajad, sama saab öelda ka vaimse seisundi iseloomustajate kohta, ka on vähenenud rahustite tarvitamine. See peaks viitama, et eestimaalaste eluolu on tasakaalustunud ja elukvaliteet on üldiselt paranenud. Kindlasti tuleb arvestada ka naisohvrite isikuomaduste ja hoiakute muutusi. 2015.aastal on naised, ka naisohvrid, enesekindlamad, rahulikumad, tunnetavad oma väärtust, julgevad vägivallale vastu seista ja abi otsida. Rahulik meel peegeldub paremates tervisehinnangutes ja stressitaseme alanemises.

SAATEKS

Perevägivalla uurimiseks on Eestis läbi viidud mitu põhjalikku küsitlust. Esimese üle-eestilise esindusliku sotsioloogilise uuringu viis läbi Eesti Avatud Ühiskonna Instituut aastal 2001 (Proos, Pettai, 2001). Uuring kaardistas isikuvastast vägivalda Eestis nii naiste kui meeste suhtes. Põhjalikumalt vaadeldi vägivalla tagajärgi tervisele Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2003. aastal läbiviidud uuringus, mille eesmärgiks oli selgitada, millised on vägivalla tagajärjed naistele ning miks vaid vähene osa ohvritest saab meditsiinilist abi ja mis peaks Eesti tervishoiukorralduses muutuma, et ohvrid saaksid õigeaegselt arstiabi (Pettai, Proos, 2003).

Veel on lähisuhtevägivalla põhjuseid ja võimalikke lahendusi uurinud Allaste ja Võõbus (2008) ning müüte ja tegelikkust selles valdkonnas on käsitlenud oma töös Paats, M. (2010). Viimati mainitud uuring näitas, et 15–74-aastastest inimestest on pooled elu jooksul vähemalt korra kokku puutunud paarisuhtevägivallaga ning aastas kogeb üks paar kümnest oma suhetes vägivalda.

2012.aastal korraldas FRA (Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet) naistevastase vägivalla uuringu kõigis 28-s Euroopa Liidu liikmesriigis, juhusliku valimi alusel intervjueriti 42 002 naist, ca 1500 igas riigis, sh Eestis (FRA, 2013). Aasta jooksul kannatas 13 miljonit naist füüsilise ja 3,7 miljonit seksuaalse vägivalla tõttu.

Käesolev uuring on läbi viidud Norra finantsmehhanismi ja Sotsiaalministeeriumi poolt toetatud projekti „Ühtse süsteemi ülesehitamine lähisuhte vägivalla tõkestamiseks Eestis” raames.¹

Projekti peaesmärgiks oli üles ehitada ühtne süsteem alates mõistete ühtlustamisest kuni ühtsetel alustel tugineva spetsialistide väljaõppeneni. Ühtlustatakse samuti eri valdkondade spetsialistide ameti- ja tegevusjuhendid, et kõik perevägivalla ohvritega tegelevad spetsialistide teaksid, milline on nende roll vägivalla ennetamisel ja tõkestamisel ega ei jääks nn „halle tsoone“, kus meedikud saadavad ohvri sotsiaaltöötaja jutule, see omakorda politseisse ja politsei tagasi sotsiaaltöötaja juurde. Ühtne süsteem, kus igal spetsialistil on oma kindlaksmääratud roll, võimaldab paremini vägivalda ennetada ja õigeaegselt sekkuda ning ära hoida raskeid juhtumeid.

Ka analüüsiti projektis, kuivõrd suutlik on praegune süsteem (politsei, õiguskaitse, seadusandlus, sotsiaaltöö, perearstid jt.) perevägivalla ennetamisel ja ohvrite abistamisel. Küsitleti ca 800 eri valdkonna eksperti, et selgitada, kuivõrd on erinevad institutsioonid valmis üha kasvavat ohvrite tulva teenindama, kuivõrd selgelt tajutakse, millist konkreetset abi ohvrid vajavad ja millised on võimalused ohvreid abistada.

¹ Projekti elluviijaks on Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, partneriteks: Tartu Ülikool, Õigusteaduskond (Avaliku Õiguse Instituut), Tartu Ülikool, Arstiteaduskond Polikliiniku ja peremeditsiini õppetool, Sisekaitse Akadeemia, Politsei- ja Piirivalve Amet, Tallinna Ülikool, Sotsiaaltöö Instituut, Resource Centre on Violence, Traumatic Stress and Suicide Prevention, Western Norway. Projekti periood: 28.11.2013 – 31.03.2016

Käesoleva uuringu korraldamise üks põhjus tulenes perevägivalla hinna arvutamise vajadusest, et selgitada ohvrite arvu ja vägivalla tagajärgi. Perevägivald on sageli varjatud koduseinte vahel toimuv nähtus, millest teatakse väga vähe. Vägivalla juhtumite tõsidust ja selle kaugeleulatuvaid tagajärgi ei tunnetata. Valdav osa perevägivallast toimub siiani peitjuhtumitena, mida ei registreerita üheski registris ja mille kohta ei ole üheski ametkonnas täielikku pilti.

On teada, et näiteks 2015.aastal sai politsei üle 15 000 perevägivalla väljakutse, kuid pole teada, mis saab edasi pärast politseipatrulli kohale sõitu? Millised on ohvrite vigastused, kui palju maksab nende ravi? Kui palju oli haiguspäevi, kas tuli puududa töölt jne.

Et tegemist on väga varjatud nähtusega, selgus ka FRA 2012.aastal tehtud uuringust, kust selgus, et vaid 10% ohvritest pöördub Eestis politsei poole (EL-s 14%) ka pärast kõige tõsisemat vägivallajuhtumit. Vaid iga kolmas naine pöördub pärast vägivallajuhtumit meedikute poole. Naiste varjupaikadest või ohvriabist otsivad abi ainult 4-6% pere- ja naistevastase vägivalla ohvritest. (FRA, 2013)

Perevägivalla hinna arvutamisega on maailmas tõsisemalt tegeletud viimase 10-15 aasta jooksul. Üks esimesi riike Euroopas oli Suurbritannia, kes töötas välja vastavad meetodikad. Viimasel ajal tegeleb teemaga tõsiselt ka Euroopa Soolise Võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE). Nüüd kuulub ka Eesti nõ pioneeride hulka.

Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi eestvedamisel (töörühma juht Iris Pettai, liikmed emeritprofessor, statistik ja matemaatik Ene-Margit Tiit, IT spetsialist Lembi Ruubel, sotsiaaltöö magister Jane Rist, sotsioloog Virve-Ines Laidmäe jt.) on esmakordselt Eestis on välja arvutatud, et Eesti ühiskonnale läheb aastas perevägivald maksma 116,5 miljonit eurot. Hind arvutati välja tuginedes rahvusvahelistele meetodikatele ja kasutades registripõhiseid andmebaase. Hind lähtub vigastusi saanud, abi otsinud ja kuritegevusstatistikasse jõudnud ohvrite arvust. Tegelik hind võib olla 10 korda suurem, sest vaid iga kümnes perevägivalla ohver pöördub politsei poole ja otsib abi.

1. UURINGU KORRALDAMISEST

1.1. Uuringu eesmärgid

Käesoleva uuringu eesmärgiks on selgitada ja lahti mõtestada pere- ja naistevastase vägivalla ilminguid Eestis. Tegemist on osaliselt kordusküsitlusega, sarnased uuringud korraldas Eesti Avatud Ühiskonna Instituut esmakordselt Eestis 2001 ja 2003. aastal. Seega võimaldab uuring analüüsida viimase 15 aasta jooksul toimunud muutusi:

- Peresuhete kvaliteet, kas ja kuivõrd on hinnangud kooselule viimase 15 aasta jooksul muutunud;
- Vägivalla kogemus lapsepõlves: perekonnas, koolis ja avalikus ruumis;
- Naised ja mehed - perevägivalla ohvrid: vaimse, füüsilise ja seksuaalse vägivalla kogemused
- Vägivalla jätkumine pärast kooselu lõppu
- Ahistamine töökohal : naised ja mehed ahistamise ohvrid
- Vägivalla mõju ja tagajärjed ohvrite tervislikule seisundile, psüühikale, tööalasele konkurentsivõimele, elatusasemele, pereelu kvaliteedile jne

1.2. Uuringu läbiviimine

Uuringu kontseptsiooni ja meetodika töötas välja Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, uuringu tehniliseks korraldajaks oli firma Saar Poll. Uuring viidi läbi Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi poolt 2015a. teisel poolel. Tegemist on osaliselt kordusküsitlusega, osa küsimusi pärineb uuringutest, mis viidi läbi 2001 ja 2003.

Uuringus küsitleti intervjuu meetodil 1 035 inimest nende kodudes, vanuses 15 – 74. Küsitletutest oli naisi 560 ja mehi 475. Uuringu valim koostati juhumeetodil ning see oli esinduslik rahvastiku mudeli suhtes. Uuringu tulemusi saab interpreteerida kui Eestile iseloomulikke seoseid ja trende.

Käesolevas materjalis on esitatud kahte tüüpi arvandmeid. Esiteks sotsioloogilisest uuringust tulenevad vastajate hinnangud, mida esitatakse protsentides vastajate üldarvust. Hinnangutele tuginedes, on arvutatud ka ohvrite üldarv kõikidest naistest ja meestest vanuses 15-74. 15-74 aastaste naiste arv Eestis on 511 tuhat ja meeste arv 473 000. Näiteks, kui 12% naistest ja 7%

meestest väitsid, et nad on aasta jooksul kogenud vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivalda on see vastavalt 61 000 naist ja 33 000 meest.

1.3. Vägivalla määratlemine

Küsitluses määratlesid vastajad ise, kas nende suhtes on kasutatud vägivalda, kas nad on viimase aasta jooksul olnud vägivalla ohvrid.

Erinevaid vägivalla liike palusime vastajal mõista järgmiselt:

Vaimne vägivald: Teid on rängalt solvatud, alavääristatud, mõnitatud, ähvardatud või põhjustatud muid hingelisi kannatusi

Füüsiline vägivald: Teid on löödud, pekstud või tekitatud muul viisil füüsilist valu

Seksuaalne vägivald: Teid on vastu teie tahtmist sunnitud astuma seksuaalvahekorda või üritatud seksuaalvahekorda

Iga vastaja hindas tema suhtes toimepandud vaimset-, füüsilist- ja seksuaalset vägivalda eraldi. Seega oli võimalik analüüsida, kui paljud naised on viimase aasta jooksul kogenud vaimset-, füüsilist- ja seksuaalset vägivalda ning kui suur on nende naiste arv, kes on aasta jooksul tundnud mitmeid erinevaid vägivalla liike.

Peegeldasime oma uuringus vägivalda kahel viisil:

1. Vägivalla juhtumid, mida vastajad (naised ja mehed) on kogenud viimase aasta jooksul ehk vägivald, milles vastaja on osutunud vägivalla ohvriks. Otseselt vägivalla juhtumit küsides ei saa hinnata nn. teist poolt ehk vägivallatsejat. Ei saa küsida inimeselt, kas ta on olnud vägivaldne kellegi suhtes, sest üldjuhul sellisele küsimusele objektiivseid vastuseid ei anta.
2. Kasutasime ka kaudset vägivalla hindamise moodust. Vastajad hindasid vägivalla juhtumeid, mida nad ise kogesid lapsepõlves kodus, koolis ja eakaaslaste seltsis. Samuti hindasid vastajad kaudselt vägivalla fooni oma lapsepõlve kodus, ehk oma vanemate vägivaldset käitumist teineteise suhtes. Kindlasti mõjutab vastajate hinnanguid lapsepõlves kogatud vägivallale ajategur, ehk võimalik unustamine. Nooremate vastajate hinnangute täpsus on kindlasti suurem kui vanemaerialistel vastajatel. Siiski võimaldab lapsepõlves kogatud vägivalla selgitamine võrdlevalt analüüsida vägivalla foone erinevates sotsiaalsetes ruumides: kodus, koolis ja eakaaslaste seltsis.

2. NAISED JA MEHED, VÄGIVALLA OHVRID

2.1. Naiste turvalisus ja ohutunne

Eesti Avatud Ühiskonna Instituut selgitas 2001 ja 2015. aasta uuringus, milline on naiste ohutunne langeda vägivalla ohvriks. Palusime ohutunnet hinnata üheksas igapäeva elu olukorras, alates õhtul tänaval liikumisest kuni oma koduseinte vahel kogetuni.

Peaaegu kõik naised (nii perevägivalla ohvrid kui mitteohvrid) kardavad liikuda õhtul tänaval (vt. tabel 1). Ligi pooled kardavad korterivargaid oma kodus, iga kolmas kardab kallaletungi ühistranspordis, klubis-restaurantis või oma maja trepikojas. Turvatunne on kõrge tööl ja kodus, oma pere liikmete suhtes. Koduste vägivallarünnakuid kardab 17% perevägivalla ohvritest (5% mitteohvritest) ja see arv on 15 aastaga kasvanud. Märgatavalt on kasvanud turvatunne tänaval päeval liikumise ja tööl viibimise osas. Mitteohvrite turvatunne oli kõrgem nii 15 aastat tagasi kui 2015.aastal.

Kuigi naised hindavad kodu tunduvalt turvalisemaks kui avalikke kohti, toimub kodus põhiosa vägivallajuhtumitest ja seda eeskätt abikaasa/elukaaslase poolt. Avalikes kohtades on naine märksa harvemini vägivalla ohver.

Tabel 1. Kas te tunnete hirmu, et võite langeda vägivalla ohvriks?

(vastused skaalapunktidele kardan väga + pisut kardan %-s)

	Naised ohvrid		Naised mitteohvrid	
	2001	2015	2001	2015
1. Tänaval (hilisõhtul, pimedas)	86	84	83	75
2. Kodus (võõraste sissetungijate poolt)	47	46	45	38
3. Tänaval (päeval)	39	34	33	32
4. Autoga sõites	36	32	31	28
5. Ühistranspordis	32	28	29	21
6. Klubis, restoranis	30	16	35	17
7. Oma maja trepikojas	36	31	34	26
8. Tööl	22	16	13	7
9. Kodus, oma pere liikmete poolt	11	17	8	5

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Üks põhjus, miks kodu naise jaoks siiski turvaline koht tundub, kuigi teda just seal kallaletungid ohustavad, võib olla selles, et kodune vägivald on prognoositav (näiteks on abikaasa vägivaldne just palgapäevadel). Ka on enam-vähem teada, mida vägivallatseja ette võtab, kui kaugele ta oma tegudes läheb. Nii või teisiti on naine koduse vägivallaga jõudnud mingil moel harjuda, muidu ei suudaks ta seda taluda. Avalikes kohtades ähvardav vägivald anonüümse inimese poolt hirmutab naisi teadmatuse ja määramatuse tõttu tunduvalt rohkem.

Elamine pidevas ohuolukorras on lisapinge, mis tekitab stressi, depressiooni, kurnab organismi jne. Kui naised tunnevad kuritegevuse ees nii suurt hirmu, et ei söanda õhtuti kodunt väljuda, siis võib see tõrjuda naisi ühiskondlikust elust, vähendada nende võimalusi suhelda, omandada uusi teadmisi, realiseerida oma isiksust jne.

2.2. Vägivalla kogemused alates 15-eluaastast

15-eluaastast kuni praeguseni on vägivalda kogenud 42% naistest ja 40% meestest, mis üldarvudes on ca 215 tuhat naist ja 189 tuhat meest vanuses 15-74 aastat (vt. tabel 2). Sellesse numbrisse on koondatud vaimse, füüsilise ja seksuaalse vägivalla juhtumid, mida naised ja mehed on pärast oma lapsepõlve läbi elanud. Sageli on tegemist nn. kombineeritud vägivalla juhtumitega, kus ühed ja samad naised on kogenud nii vaimset kui füüsilist vägivalda või siis füüsilist ja seksuaalset vägivalda.

Tabel 2. Kas Te olete 15-aastaseks saamisest kuni praeguseni kogenud...?

	Naised 2015		Mehed 2015	
	Vastajate arv %des	Ohvrite arv naiste seas	Vastajate arv %des	Ohvrite arv meeste seas
Vaimne vägivald	38	194 000	27	128 000
Füüsiline vägivald	19	97 000	29	137 000
Seksuaalne vägivald	9	46 000	4	19 000
Keskmiselt kogenud nii vaimset, füüsilist kui seksuaalset vägivalda	42	215 000	40	189 000

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Kõige enam on naisi ja mehi, kes peavad ennast vaimse vägivalla ohvriteks. Selliseid naisi on 38% kõikidest naistest (ca 194 tuhat naist) ja 27% (ca 128 tuhat meest) kõikidest meestest. 19% naistest (ca 97 tuhat naist) ja 29% meestest (ca 137 000 meest) on olnud füüsilise või nii füüsilise kui vaimse vägivalla ohvrid. 9% naistest (ca 46 tuhat naist) ja 4% meestest (ca 19 000 meest) on olnud füüsilise ja seksuaalse vägivalla või siis üksnes seksuaalse vägivalla ohvrid, ka võib seksuaalsele vägivallale lisanduda vaimne vägivald. Selles grupis on ka need naised ja mehed, kes on pärast lapsepõlve kogenud vaimset, füüsilist ja seksuaalset vägivalda.

Naiste ja meeste puhul omab suurt tähendust vägivalla toimumiskoht. Mehed kogevad vägivalda peamiselt avalikes kohtades (tänaval, klubis jne), kus 68% on kogenud füüsilist, 41% vaimset ja 40% seksuaalset vägivalda. Oma kodus on vägivalda kogetud märksa vähem, iga viies mees kogenud füüsilist või seksuaalset ja 29% vaimset vägivalda (vt.tabel 3).

Naised kogevad vägivalda peamiselt kodus (oma elukaaslaste, partnerite või pereliikmete poolt), kus 64% on kogenud füüsilist, 50% seksuaalset vägivalda ja 39% vaimset vägivalda.

Ohtlikkuselt teisel positsioonil on naiste jaoks avalikud kohad ja kolmandal töökohal toimuv vägivald.

Tabel 3. Vägivalla toimumiskoht

(%-s vastajatest, kes on 15-aastaseks saamisest kuni praeguseni kogenud vägivalda)

Vägivalla toimumiskoht	Naised 2015			Mehed 2015		
	Vaimne vägivald	Füüsiline vägivald	Seksuaalne vägivald	Vaimne vägivald	Füüsiline vägivald	Seksuaalne vägivald
Avalikus kohas (nt tänaval, klubis)	29	32	40	41	68	40
Töökohal	32	4	10	30	13	40
Oma kodus	39	64	50	29	19	20
Kokku	100	100	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

2.3. Viimase aasta jooksul kogetud vägivald

Kõikidest naistest on viimase aasta jooksul vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivalda kogenud 12 %, ja 7% meestest kes tunnistavad ennast vägivaldse käitumise ohvriks. Üldarvudes ca 61 000 naist ja 33 000 meest vanuses 15-74 aastat (vt. tabel 4).

Tabel 4. Kas Te olete viimase aasta (12 kuu) jooksul kogenud...?

	Naised 2015		Mehed 2015	
	Vastajate arv %des	Ohvrite arv naiste seas	Vastajate arv %des	Ohvrite arv meeste seas
Vaimne vägivald	12	61 000	6	28 000
Füüsiline vägivald	4	20 000	3	14 000
Seksuaalne vägivald	2	10 000	-	-
Keskmiselt kogenud	12	61 000	7	33 000

erinevaid vägivalda liike				
----------------------------------	--	--	--	--

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Aasta jooksul saadud vägivalda kogemused on sarnase struktuuriga kogu elu jooksul (alates 15-st eluaastast) kogetud vägivaldaga. Kõige enam kogevad nii naised kui mehed vaimset vägivalda, teisel kohal on füüsiline ja kolmandal seksuaalse vägivalda kogemused.

Võrreldes 2001 aastaga on aasta jooksul vägivalda kogenud naiste ja meeste arv oluliselt madalam. Kui veel 15 aastat tagasi koges iga viies naine aasta jooksul vägivalda, siis aastal 2015 12%, langus on olnud ca 1,8 korda. Meeste puhul on vägivalda kogenute osakaal langenud üle kahe korra, 16%-lt 7%-ni (vt. tabel 5).

Tabel 5. Kas Te olete viimase 12 kuu jooksul kogenud...?

(%-s)

	Naised 2001	Naised 2015	Mehed 2001	Mehed 2015
Vaimne vägivald	19	12	16	6
Füüsiline vägivald	9	4	10	3
Seksuaalne vägivald	2	2	-	-
Keskmiselt kogenud erinevaid vägivalda liike	21	12	16	7

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Samas ei tähenda ohvrite osakaalu vähenemine vägivalda juhtumite arvu vähenemist. Ohvrid täheldavad, et vaimne ja füüsiline vägivald on muutunud oluliselt sagedamaks kui 15 aastat tagasi.

Tabel 6. Vägivalla juhtumite sagedus ühe ohvri kohta aastas (keskmine juhtumite arv)

	Naised		Mehed	
	2001	2015	2001	2015
Vaimne vägivald	8,0	25,8	5,8	21,2
Füüsiline vägivald	2,5	14,8	1,9	3,1
Seksuaalne vägivald	6,2	2,6	-	-

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Naiste puhul on vaimse vägivalda juhtumite sagedus kasvanud 3,2 korda ja meeste puhul 3,7 korda. Füüsilise vägivalda puhul on kasv olnud naiste puhul rekordiliselt kõrge, pea 6 korda ja meeste puhul 1,6 korda. Naistevastase seksuaalvägivalda puhul võib täheldada juhtumite sageduse märgatavat langust, 2,4 korda (vt. tabel 6).

Uuringus selgitasime, kui paljud vastajatest saavad perevägivaldaga tõttu vigastusi. Vastajad ise määratlesid, kas tegemist oli kerge või raske vigastusega. Aasta jooksul saab perevägivaldaga tõttu vigastusi kokku 52 942 inimest, sh 37 810 naist ja 15 132 meest (vt. tabel 7).

Tabel 7. Perevägivald tagajärjel saadud kehalised vigastused

(Hinnangud %-s; ohvrite üldarv)

Vigastuse liik	Naised (%)	Mehed (%)	Naised (arv)	Mehed (arv)	Kokku (arv)
Raskete ja üli-raskete vigastustega vägivald	0,1%	0,1%	511	473	984
Keskaste vigastustega vägivald	2,1%	0,8%	10 730	3 783	14 513
Kergemate vigastustega vägivald, mille puhul meditsiinilist abi üldjuhul ei kasutata.	5,2%	2,3%	26 569	10 876	37 445
Kokku			37 810	15 132	52 942

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2015

Naiste puhul on nii füüsilise kui seksuaalse vägivaldaga peamine toimepanija kas praegune või eelmine abikaasa/partner (57-59%). Meeste puhul on füüsilise vägivaldaga peamiseks toimepanijateks sõbrad või lähedased tuttavad (33%), juhututtavad (21%), võõrad (14%) või teised pereliikmed (12%) (vt. tabel 8). Seksuaalse vägivaldaga juhtumeid meeste suhtes selgus liiga vähe, et nende toimepanijaid analüüsida.

Tabel 8. Kui Te olete viimase 12 kuu jooksul kogenud vägivalda, siis kes oli selle toimepanijaks?

(Hinnangud %-s)

Vägivald toimepanija	Naised 2015			Mehed 2015		
	Vaimne vägivald	Füüsiline vägivald	Seksuaalne vägivald	Vaimne vägivald	Füüsiline vägivald	Seksuaalne vägivald
Praegune abikaasa, partner	21	40	42	9	4	-
Eelmine abikaasa, partner	9	17	17	2	4	-
Minu lapsed	8	7	-	2	-	-
Teised pereliikmed	9	3	-	16	12	-
Sõber/lähedane tuttav	9	10	16	28	33	-
Naaber	4	3	-	5	4	-
Kolleeg	10	-	6	7	-	-
Ülemus	9	-	7	12	8	-
Juhututtav, keda tundsin vähe	8	13	7	7	21	-

Võõras	13	7	5	12	14	-
Kokku	100	100	100	100	100	-

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Vaimse vägivalda all kannatavad naised kõige enam kas praeguse või eelmise abikaasa/partneri (30%), teiste pereliikmete (17%) või kolleegide ja ülemuse tõttu. (19%). Meestest kannatab oma praeguse või eelmise abikaasa/partneri vaimse vägivalda all vaid 11%, Suurimaks vaimse vägivalda ohuks on meestele sõbrad või lähedased tuttavad (33%) ja juhututtavad (21%).

2.4. Vägivald pärast kooselu lõppu

Perevägivalda puhul täheldatakse, et sageli jätkub vägivald ka pärast suhte lõppu ja võib isegi intensiivistuda. 2015 aasta uuringust selgus, et naised kogevad oluliselt sagedamini (30%) kui mehed (20%) eelmise partneri poolset ahistamist või vägivalda kasutamist. 2001. aasta uuringust selgus, et ekspartneri ahistamise all kannatati märksa rohkem, 46% naistest ja 36% meestest. Võib lahutada oma vägivaldsest abikaasast ja luua uue perekonna, kuid see ei anna garantiid, et eelmise abikaasa või partneri vägivald on lõppenud. Vägivalla vorme oma eelmise abikaasa või partneri suhtes on väga erinevaid. Alljärgnevas tabelis 9 on naiste ja meeste hinnangud nii 2001 kui 2015.aasta kohta.

Tabel 9. Kui Te olete varem olnud abielus/kooselus/püsisuhtes, siis kas peale suhte lõppu on Teie eelmine partner ...?

(vastused skaalapunktiledele sageli+ mõnikord + harva %-s)

	Naised		Mehed	
	2001	2015	2001	2015
Levitanud Teie kohta valesid Teie ühiste tuttavate hulgas	26	28	27	29
Keeldunud lastele elatusraha maksmast	22	28	1	2
Ilma loata tulnud Teie koju	22	12	9	11
Teid ähvardanud (nt suuliselt, telefoni, kirja või meili teel)	19	16	16	9
Kasutanud füüsilist vägivalda	12	14	5	4
Kasutanud seksuaalset vägivalda	-	6	-	2
Püüdnud lapsi Teie vastu häälestada või keelanud lastel Teiega kohtuda	8	13	22	11
Jälitanud Teid avalikus kohas	8	13	6	8

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Kõige enam heidetakse ekspartneritele ette, et nad on levitanud vastaja suhtes valesid, nii väidab 28% naistest ja 29% meestest. Naiste hinnangul on sagedasemateks ahistamisviisideks ka,

kui ekspartner keeldub lastele elatusraha maksmast (28%), ähvardab (16%), kasutab füüsilist (16%) või seksuaalset (6%) vägivalda, jälitab (13%) või püüab lapsi vastaja vastu häälestada (13%).

Meeste hinnangul on sagedasemateks ahistamisviisideks, kui ekspartner püüab lapsi tema vastu häälestada (11%), tuleb loata vastaja koju (11%), ähvardab (9%) või jälitab (8%).

Võrreldes 2001 aastaga on ekspartneri poolse ahistamise mõned vormid muutunud sagedasemaks, naistel on rohkem probleeme elatusraha kätte saamisega, kasvanud on füüsiline vägivald, jälitamine. Meeste hinnangul on vähenenud laste isa vastu häälestamine ja ähvardamine.

2.5. Ahistamine töökohal

Ka töö juures ahistamine või ka vägivalla kasutamine on Eestis üsnagi levinud. 2015 aasta uuringust selgus, et iga neljas naine (25%) ja viies mees (21%) on viimse 12 kuu jooksul kogenud tööl kas ülemuse, kolleegi või kliendi poolset ahistamist või ka vägivalla kasutamist. Alljärgnevas tabelis on naiste ja meeste hinnangud 2015.aasta kohta.

Tabel 10. Ahistamise kogemused töökohal viimase aasta (12 kuu) jooksul

(vastused skaalapunktile „jah“ %-s)

	Naised	Mehed
Ülemus	10	11
Kolleeg	13	13
Klient	12	7

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Naiste ja meeste ahistamiskogemused ülemuse ja kolleegide poolt on praktiliselt võrdsed, küll aga on naistel märksa enam kui meestel ahistamiskogemusi klientide poolt. Tööl kasutatavaid ahistamisvorme on väga erinevaid (vt. tabel 11)

Rohkem levinud ahistamisvormid tööl on alandamine, taga kiusamine või ebaõiglane kohtlemine, kahemõtteliste naljade rääkimine või karjumine ja ähvardamine, neid ahistamisviise on kogenud 9-14% naistest ja meestest. Naised on veidi sagedamini seksuaalse ahistamise ohvrid (2-4%) kui mehed (1-3%).

Tabel 11. Kas Teil isiklikult on viimase 12 kuu jooksul tööl olles esinenud olukordi, kus Teie ülemus, kolleegid või kliendid on ...?

(vastused skaalapunktile „jah“ %-s)

	Naised	Mehed
Suhtunud Teie seisukohtadesse alandavalt	14	11
Teid taga kiusanud või kohelnud ebaõiglaselt	11	10
Rääkinud kahemõttelisi seksuaalse alatooniga nalju	11	9
Teie peale karjunud või Teid ähvardanud	9	10
Teinud kohatuid märkuseid Teie välimuse kohta	6	6
Teinud Teile ettepanekuid seksuaalvahekorraks	4	3
Saatnud solvava või ähvardava sisuga e-kirju, SMS	2	2
Solvangud, lähenemiskatsed või ähvardused Facebookis, jututoas jm sotsiaalmeedias (sotsiaalsõrgustikus)	2	2
Puudutanud Teid vastu teie tahtmist intiimpiirkondadest	2	1

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

3. LAPSEPÕLVE VÄGIVALLA KOGEKUS

3.1. Kasvamine vägivaldses perekonnas

Analüüsimise vastajate vägivalda kogemust lapsepõlves, nende kodukeskkonnas. Eesmärgiks oli kaardistada, kuidas täiskasvanud hindavad oma lapsepõlve kodu ja kuidas nad meenutavad ja hindavad vanemate omavahelist suhtlust. Kas lapsepõlve kodu oli täis suhtlemispingeid, mida vastajad ise täiskasvanutena käsitlevad vaimse, füüsilise või seksuaalse vägivaldanna oma vanemate vahel.

Tabelis 12 on toodud vaid nende vastajate hinnangud, kes lapsepõlves kasvasid peredes, kus olid nii ema kui isa. Sellisel juhul said vastajad on vanemate paarisuhte vägivaldsust hinnata.

Tabel 12. Kas Teie lapsepõlves esines Teie vanemate vahel vägivalda?

(„Jah“ vastuste osatähtsused. Hinnangud %-s)

Hinnangud vanemate omavahelisele vägivaldale	2015		2003	
	Naised	Mehed	Naised	Mehed
Isa vägivald ema suhtes				
• Vaimne vägivald	21	18	19	19
• Füüsiline vägivald	18	19	18	17
• Seksuaalne vägivald	2	1	2	1
Ema vägivald isa suhtes				
• Vaimne vägivald	12	12	11	10
• Füüsiline vägivald	4	5	3	1
• Seksuaalne vägivald	...	1	...	...

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

2015. aasta hinnangud

Vanematevahelist paarisuhte vägivalda on lapsepõlves kogenud ligi viiendik kõikidest vastajatest. Isade vaimne ja füüsiline vägivald emade suhtes on praktilisel ühesugusel nivoool, viiendik vastajatest on kogenud nii isa vaimset kui füüsilist vägivalda ema vastu. Emade vaimset vägivalda isade suhtes on kogenud 12% ja füüsilist vägivalda 4-5%. mis on madalam kui isade vägivald (vt. tabel 12).

Olulisi erinevusi naiste ja meeste hinnangutes ei esinenud. Vaid isade vaimset vägivalda emade suhtes hindasid naisvastajad veidi kõrgemaks kui meesvastajad. Vastavalt 21% ja 18%. Oma isade füüsilist vägivalda emade suhtes hindasid vastajad peaaegu sama kõrgeks kui vaimset vägivalda. 18-19% vastajatest on kasvanud peredes, kus nende isad kasutasid füüsilist vägivalda emade suhtes.

Seksuaalset vägivalda oma vanemate vahel on täheldanud 1-2% vastajatest. Seksuaalne vägivald on oma olemuselt kõige varjatum vägivalla liik ja seega on täiesti mõisteta, et marginaalne osa vastajatest omab seda kogemust.

Rahvuse põhiselt hinnangud oma vanemate vägivaldusele lapsepõlvkogemuse põhjal oluliselt ei erine. Vaid emade vaimset vägivalda isade suhtes hindavad venekeelsed vastajad veidi kõrgemaks kui eestlased. 14% venekeelsetest ja 11% eestlastest on lapsepõlves täheldanud emade vaimset vägivalda isade suhtes.

2003. aasta hinnangud

Hinnangute trendid olid analoogsed 2015. aastaga. Isade vaimne ja füüsiline vägivaldsus oma partnerite suhtes on samal tasemel. Emade vaimne vägivald oma partnerite suhtes oli 2003.aastal 7 kuni 10 korda suurem kui emade füüsiline vägivald, mida vastajad oma lapsepõlves kogesid.

Muutused 2003 kuni 2015 näitavad, et isade vägivaldsuses oma partnerite suhtes 12 aasta jooksul muutusi ei ole. Peresuhete kvaliteet ei ole paranenud. Jätkuvalt on viiendikul vastajatest vanematevahelise vägivalla kogemus lapsepõlvest (vt. tabel 12).

Negatiivse trendina tuleb tõdeda, et emade füüsiline vägivald oma partnerite suhtes on kasvutrendis laste silmade läbi vaadates.

Heaks trendiks saab lugeda seda, et 2015.aastal oli vähem vastajaid, kes ei osanud oma vanemate vahelist paarisuhte vägivalda hinnata. Näiteks vanematevahelist vaimset vägivalda ei osanud (või ei soovinud) hinnata 19-25% vastajatest 2003.aastal ja vaid 8-13% 2015.aastal. Füüsilist vägivalda ei osanud 2003.aastal hinnata 10-14% ja 2015.aastal vaid 5-8% vastajatest. Kui otsida selle hea trendi põhjuseid, ehk püüda mõtestada, miks inimesed on perevägivalla suhtes vähem ükskõiksed, tuleb kindlasti rõhutada politsei ja meedia pingutusi.

Perevägivalla temaatika on viimastel aastatel olnud üha enam avalikkuse tähelepanu all. Politsei on oma pressiteadetes perevägivalla teemat pidevalt kajastanud ja perevägivalla statistikat esile toonud. Meediaväljaanded avaldavad üha enam uurivaid ja analüütilisi lugusid perevägivalla juhtumitest. Seega on üha vähem inimesi, kes perevägivallast midagi ei ole kuulnud. Inimesed oskavad üha paremini näha ja märgata perevägivalla enda ümber, mõtestada perevägivalla ka oma lapsepõlve kodudes.

3.2. Isiklik vägivalda kogemus lapsepõlves

Antud peatükis on toodud vaid nende vastajate hinnangud, kelle lapsepõlve kogemus võimaldas teiste pereliikmete vägivaldsust hinnata. Näiteks üksikvanemate lapsed, kes kasvasid üles ilma isata peredes ei andnud hinnanguid isadele. Kui vastajal ei olnud õdesid või vendasid, ei andnud nad hinnanguid õdedele ja/või vendadele.

Kaardistatud on vastajate isiklikku vägivalda kogemust, st. olukorda kus vastajad olid isiklikult vägivalda ohvriteks.

Vastajad hindasid lapsepõlves kogetud vägivalda kolmes erinevas keskkonnas, kodus, koolis ja avalikus ruumis. Saame võrrelda kahe uuringu tulemusi, mis viidi läbi 2015 ja 2003 aastal ning milles lapsepõlves kogetud vägivalda mõõdeti ühesuguse metoodikaga.

Vägivald kodus

Esmalt hindasid vastajad lapsepõlvekodus kogetud vaimset, füüsilist ja seksuaalset vägivalda (vt. tabel 13). Lapsepõlves kogetud vägivald kodus on eelkõige pigem erinevat laadi karistused, mida vastajad on klassifitseerinud vastavalt küsitluse metoodikale kas vaimseks või füüsiliseks vägivallaks. Hoopis teist laadi on seksuaalne vägivald, mida saab ilmselt käsitleda kui väga tõsist vägivalda. Uuringutes kasutatud metoodika andis vastajatele võimaluse oma lapsepõlve vägivalda kogemust hinnata kolme vastusega: „jah“, „ei“ ning „ei oska hinnata“. Seega kui vastajale tundus, et tema vägivalda kogemus lapsepõlves oli pigem kui „väike tüli“ või „erimeelsused“ vanematega või oma õdede ja vendadega, sai ta valida vastusevariandi ei oska hinnata ehk neutraalse vastusevariandi (vt. tabel 13).

Isade vaimset vägivalda olid lapsepõlves kogenud vastajad veidi sagedamini (13-14% vastajatest) kui emade vaimset vägivalda (9-11%). 2003 aasta uuringus on samasugune tendents, isade vaimset vägivalda oli kogetud sagedamini (14-15%) kui emade vaimset vägivalda (8-11%).

Õdede ja vendade vaimne vägivaldsus jääb alla emade ja isade vaimsele vägivallale. 12 aasta jooksul toimunud muudatustest peab nimetama õdede vägivaldsuse sagedasem nimetamine. Kõige kiiremini on suurenenud õdede vaimne vägivald oma õdede suhtes (2003 aastal nimetas õdede vaimset vägivalda 6% naisvastajatest ja 2015 aastal juba 10% vastajatest). Õdede vaimset vägivalda nimetavad veidi sagedamini ka meesvastajad (2003 aastal nimetas õdede vaimset vägivalda 5% ja 2015 aastal 7% meesvastajatest). Paralleelse tendentsina saab esile tuua vendade vägivaldsuse vähenemise oma õdede suhtes (2003 aastal nimetas vendade vaimset vägivalda 11% naisvastajatest ja 2015 aastal 6% naisvastajatest). Viimase 12 aastaga seega kaks

erisuunalist tendentsi, õdede vaimse vägivalda nivoo on tõusnud ja vendade vaimne vägivald vähenenud.

Tabel 13. Kas Teie ise kannatasite lapsepõlves koduse vägivalda all?

(„Jah“ vastuste osatähtsused. Hinnangud %-s)

Vastaja isiklik vägivalda kogemus lapsepõlves	2015		2003	
	Naised	Mehed	Naised	Mehed
Kodus – vaimne vägivald				
• Isa vägivald	14	13	15	14
• Ema vägivald	11	9	11	8
• Õdede vägivald	10	7	6	5
• Vendade vägivald	6	9	11	8
Kodus – füüsiline vägivald				
• Isa vägivald	12	18	13	19
• Ema vägivald	11	8	10	9
• Õdede vägivald	7	2	6	6
• Vendade vägivald	7	11	13	14
Kodus – seksuaalne vägivald				
• Isa vägivald	1	...	...	...
• Ema vägivald	...	...	1	...
• Õdede vägivald	...	...	...	...
• Vendade vägivald	1	...	...	...

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Raske on hinnata, kas ja kuidas sellised suundumused võivad hakata mõjutama ka paarisuhete mustreid. Kindlasti on naiste eneseteadvus suurenenud, samas on paarisuhete struktuur muutunud, vähem on registreeritud abielusid ja rohkem vabasid kooselusid.

Füüsilise vägivalda tase peredes on umbes samal tasemel kui vaimne vägivald. Isade füüsilist vägivalda olid lapsepõlves kogenud 18% meesvastajatest ja 12% naisvastajatest. 2003 aastal nimetasid isade füüsilist vägivalda 19% meestest ja 13% naisvastajatest. Erinevus on selles, et meesvastajatel on isade füüsilise vägivalda kogemus (18-19%) sagedamini kui naisvastajatel (12-13%). Emad kasutavad füüsilist vägivalda harvem kui isad.

2015 aasta uuringus nimetasid isade füüsilist vägivalda 12-18% ja emade füüsilist vägivalda 8-11% vastajatest. Samas on ka tendents, et isad karistavad füüsiliselt enam poegi ja emad sagedamini tütreid. Õdede ja vendade füüsiline vägivaldsus on samuti muutunud. Kõige selgem trend on vendade ehk noormeeste ja poiste vägivalduse vähenemine perioodil 2003 kuni 2015.

Kui 2003 aastal nimetas 14% meesvastajatest ja 13% naisvastajatest oma vendade füüsilist vägivalda, siis 2015 aastal olid hinnangud vähenenud. Vendade füüsilist vägivalda nimetasid

11% meesvastajatest ja 7% naisvastajatest. Üheks võimalikuks seletuseks, miks on vähenenud poiste ja noorte meeste füüsiline vägivald oma vendade ja õdede suhtes, võiks olla arvutimängude mõju. Arvutimängud on omamoodi asendustegevus, mis viib mõtted mujale ja arvutimängude kaudu saavad poisid ja noormehed oma agressiivsust välja elada. Kuna arvutimänge mängivad kodus peaaesjalikult poisid ja noormehed, siis võib eeldada, et see mõjutab eelkõige noormeeste käitumismustreid. Nimetatud seletus on mõistagi hüpoteetiline, täpsemat analüüsi võimaldaksid põhjalikumad uuringud sihtrühmade kaupa.

2015 aasta uuringu tulemuste põhjal võrdlesime kahte vanuserühma, 15 kuni 29 aastaseid – ja 30-39 aastaseid vastajaid. Nooremas vanuserühmas nimetasid vendade füüsilist vägivalda lapsepõlves 4% meesvastajatest ja 3% naisvastajatest. Vanemas grupis (30-39 aastased) olid vendade füüsilist vägivalda lapsepõlves kogenud 22% meesvastajatest ja 10% naisvastajatest. Seega on nooremad vastajad kogenud vähem vendade füüsilist vägivalda lapsepõlves. Võib eeldada, et noorema vanuserühma (kuni 29 aastased) vastajad on sagedamini üles kasvanud koos arvutimängudega ja see võib mõjutada nende käitumisharjumusi kodus. Ehk siis, kas ja kui võrd arvutimängud tõrjuvad vägivaldset käitumist kodus, eelkõige vaimset ja füüsilist vägivalda oma vendade ja õdede suhtes. Lisaks füüsilisele vägivaldsusele on vähenenud ka poiste ja noormeeste (vendade) vaimne vägivald. Poiste vaimse vägivalla vähenemise osas ei ole trend küll nii tugev kui füüsilise vägivalla vähenemise puhul. Siiski on põhjust otsida selgitusi poiste vägivaldsuse vähenemisele kodus.

Seksuaalse vägivalla kogemus lapsepõlve kodus jääb enamikel juhtudel alla 1%, mis on marginaalne osakaal vastajatest. Seksuaalse vägivalla uurimiseks on parem kasutada kvalitatiivseid, sihtrühmade põhiseid uurimismeetodeid, ehk uurida eelkõige seksuaalse vägivalla riskirühmadesse kuuluvaid inimesi.

Vägivald koolis

Vastajad hindasid oma vägivalla kogemust koolis kolme vägivalla vormi osas, hinnates vaimset, füüsilist ja seksuaalset vägivalda koolis. Palusime vastajatel hinnata õpetajate ja koolikaaslaste vägivaldsust (vt. tabel 14).

Vastajad hindasid eraldi nais- ja meesõpetajate vägivaldsust. Uuringu tulemused näitavad vastaja isiklikku vägivalla kogemust koolis. Üldist vägivalla fooni ehk niinimetatud koolikiusamise ulatust, me antud uuringus ei käsitletud. Meesõpetajate vägivaldsust hindasid vaid need vastajad, kes õppisid koolides, kus olid meesõpetajad. 2015 aasta uuringus väitsid 14% meesvastajatest ja 18% naisvastajatest, et koolis kus nad õppisid ei olnud meesõpetajaid. Naisõpetajate kogemus oli kõikidel vastajatel.

Kõige sagedasem on koolikaaslaste vaimne vägivald. Seda on 2015 aasta uuringu andmetel kogenud ligi veerand vastajatest. Koolikaaslaste vaimne vägivald on 12 aastaga veidi kasvanud. Aastal 2003 oli koolikaaslaste vaimse vägivalla kogemus 22%-l nais- ja meesvastajatest. Aastal 2015 juba 24%-l nais- ja 27%-l meesvastajatest (tabel 13). Õpetajate vaimse vägivalla kogemus on väiksem kui koolikaaslaste vaimne vägivald. Kõige üllatavam tulemus on, et naisõpetajate

vaimset vägivalda peavad kõik vastajad sagedasemaks kui meesõpetajate vaimset vägivalda. Samasugune tendents on nais- ja meesvastajate hinnangutes. Erinevus nais- ja meesõpetajate vägivaldsuses on vähemalt kahekordne.

Tabel 14. Kas Teie ise kannatasite lapsepõlves koolivägivald all?

(„Jah“ vastuste osatähtsused. Hinnangud %-s)

Vastaja isiklik vägivald kogemus lapsepõlves	2015		2003	
	Naised	Mehed	Naised	Mehed
Koolis – vaimne vägivald				
• Meesõpetajate vägivald	7	8	6	11
• Naisõpetajate vägivald	16	18	17	22
• Koolikaaslaste vägivald	24	27	22	22
Koolis – füüsiline vägivald				
• Meesõpetajate vägivald	1	4	1	3
• Naisõpetajate vägivald	2	5	1	1
• Koolikaaslaste vägivald	11	26	11	24
Koolis – seksuaalne vägivald				
• Meesõpetajate vägivald	...	...	...	...
• Naisõpetajate vägivald	...	...	...	...
• Koolikaaslaste vägivald	1	1	1	...

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

2003 aastal oli 22% meesvastajatest kogenud naisõpetajate vaimset vägivalda ja vaid 11%-l meesvastajatest oli meesõpetajate vaimse vägivald kogemus (erinevus 2 korda). 2003 aastal lahkesid naisvastajate hinnangud veelgi enam. Naisõpetajate vaimset vägivalda olid kogenud 17% ja meesõpetajate vaimset vägivalda 6% naisvastajatest (erinevus 2,8 korda). Kokkuvõttes on poistel ja noormeestel õpetajate vaimse vägivald kogemus koolis märksa sagedasem kui tütarlastel. 12 aastat hiljem, 2015 aastal õpetajate vaimse vägivald sagedus veidi vähenenud noormeeste osas ja jäänud samaks naisvastajatel.

Kõige sagedasem on koolikaaslaste vaimne vägivald. Seda on 2015 aasta uuringu andmetel kogenud ligi veerand vastajatest. Koolikaaslaste vaimne vägivald on 12 aastaga veidi kasvanud. Aastal 2003 oli koolikaaslaste vaimse vägivald kogemus 22%-l nais- ja meesvastajatest. Aastal 2015 juba 24%-l nais- ja 27%-l meesvastajatest. Õpetajate vaimse vägivald kogemus on väiksem kui koolikaaslaste vaimne vägivald.

Füüsilist vägivalda koolis kogevad poisid ja noormehed tunduvalt sagedamini kui tütarlapsed. Meesvastajad kogevad koolikaaslaste füüsilist vägivalda sama tihti kui koolikaaslaste vaimset vägivalda. Meesvastajatest on koolikaaslaste füüsilist vägivalda kogenud 2003 aastal 24% ja 2015 aastal 26%. Naisvastajatest mõlema uuringu andmetel 11%. Õpetajate füüsilise vägivald kogemus 1-2% naisvastajatest ja 3-5% meesvastajatest (vt. tabel 13). Õpetajate füüsilise

vägivalla kogemus lapsepõlves on vähestel vastajatel. Vastajate arv on väike, vaatamata uuringu üldvalimile, mis oli 2015 aastal 1035 vastajat ja 2003 aastal 1006 vastajat. Seetõttu ei tohi olulisi järeldusi teha ka trendist, et naisõpetajate füüsilise vägivalla kogemus oli meesvastajatel 2015 aastal oluliselt suurem kui 2003 aastal.

Seksuaalne vägivald koolis on marginaalne teema. Juhtumeid on sedavõrd vähe, et juhuvalimiga kogu elanikkonna uuringus see esile ei tõuse. Mõningane probleem on koolikaaslaste seksuaalne vägivald, mida on kogenud 1% vastajatest.

Vägivald avalikus ruumis

Kolmanda vägivalla keskkonnana uurisime avalikku ruumi, kus inimesed on oma lapsepõlves saanud vägivalla kogemuse, ehk olnud vägivalla ohvrid. Vastajad hindasid eakaaslaste - ja täiskasvanute vaimset, füüsilist ja seksuaalset vägivalda (vt. tabel 15).

Tabel 15. Kas Teie ise kannatasite lapsepõlves avalikus ruumis toimepandud vägivalla all?
(„Jah“ vastuste osatähtsused. Hinnangud %-s)

Vastaja isiklik vägivalla kogemus lapsepõlves	2015		2003	
	Naised	Mehed	Naised	Mehed
Avalikus ruumis (tänaval, hoovis jm) – vaimne vägivald				
• Eakaaslaste vägivald	24	24	17	21
• Täiskasvanute vägivald	9	8	12	11
Avalikus ruumis (tänaval, hoovis jm) – füüsiline vägivald				
• Eakaaslaste vägivald	10	28	9	30
• Täiskasvanute vägivald	3	4	3	6
Avalikus ruumis (tänaval, hoovis jm) – seksuaalne vägivald				
• Eakaaslaste vägivald	2	1	2	...
• Täiskasvanute vägivald	2	1	3	1

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Eakaaslaste vaimne vägivald on samal tasemel vaimse vägivallaga koolis. Eakaaslaste vaimset vägivalda on kogenud praktiliselt iga neljas vastaja. Meeste ja naiste hinnangutes erinevusi ei ole. Eakaaslaste vaimset vägivalda lapsepõlves kogevad naised ja mehed praktiliselt võrdselt. Halvaks trendiks on see, et eakaaslaste vaimne vägivald on 12 aastaga sagedamaks muutunud. Samasuguse kasvutendentsiga oli vaimne vägivald ka koolis. Eakaaslaste vaimne vägivald avalikus ruumis on kasvanud eelkõige tütarlaste puhul. 2003 aastal olid seda kogenud 17% tütarlastest, 2015 aastal juba 24%.

Täiskasvanute poolset vaimset vägivalda on avalikus ruumis kogenud ligi kümnendik vastajatest. 2015 aastal 9% naisvastajatest ja 8% meesvastajatest, 2003 aastal veidi enam, 12% naistest ja 11% meestest. Kasutatud metoodika ei eristanud vägivaldsete eakaaslaste ja täiskasvanute suhet vastajaga, ehk siis, kas oli tegemist tuttavate või võõraste eakaaslasega või - täiskasvanutega.

Avalik ruum on noormeestele ja poistele kõige ohtlikum keskkond, kus nad langevad füüsilise vägivalla ohvriteks kõige sagedamini. 2015 aasta uuringu järgi oli pingerida, kus meesvastajad kogevad lapsepõlves kõige enam füüsilist vägivalda:

- 1) 28% avalikus ruumis - eakaaslased,
- 2) 26% koolis – koolikaaslased,
- 3) 18% kodus – isad,
- 4) 11% kodus – vennad,
- 5) 8% kodus – emad,
- 6) 5% koolis – naisõpetajad,
- 7-8) 4% koolis – meesõpetajad ja avalikus ruumis – täiskasvanud,
- 9) 2% kodus – õed.

Tütarlapsed on lapsepõlves avalikus ruumis eakaaslaste füüsilise vägivalla ohvriteks ligi kolm korda harvemini kui noormehed. Täiskasvanute füüsilise vägivalla juhtumeid laste suhtes on avalikus ruumis tunduvalt vähem kui eakaaslaste füüsilist vägivalda.

Avalik ruum on ka seksuaalse vägivalla juhtumite poolest noortele kõige ohtlikum võrreldes kooli ja koduga. Seksuaalset vägivalda on lapsepõlves avalikus ruumis kogenud 2% naisvastajatest ja 1% meesvastajatest.

4. VAIMSE VÄGIVALLA ÜLEKANDUMINE PEREKONNA KÄITUMISMUSTRITES

Järgnevalt analüüsime 2015 aasta uuringu tulemuste põhjal, kuidas vanematevaheline vaimne - ja füüsiline vägivald kandub üle ja mõjutab vägivalda laste suhtes. Analüüsi aluseks on vastajate hinnangud kahele küsimusele, kas vastaja lapsepõlves tema vanemad olid teineteise suhtes vägivaldsed ja kas vastaja ise oli vanemate vägivalla ohver lapsepõlves. Küsimused, mida eelnevalt põhjalikumalt käsitlesime.

Esiteks, kuivõrd vanematevaheline vaimne vägivald on perekondades ühepoolne või mõlemapoolne. Analüüsime üksnes neid perekondi, kus vastajad hindasid oma isa ja ema vaimset vägivalda teineteise suhtes. Üksikvanematega perekondi siin ei analüüsita. Kahe vanemaga perekondadest olid 75% vaimse vägivallata, ehk sellised pered kus vanematevahelist vaimset vägivalda ei olnud. See ei tähenda mõistagi, et nendes peredes ei esineks konflikte või peretülisid. Lähtusime sellest, kuidas vastaja hindab oma lapsepõlve kodu ja kuidas vastaja interpreteerib oma vanemate suhtlemist. Kas vastaja nimetab oma vanemate suhtlemist vaimseks vägivallaks või mitte. Vastaja sai lisaks „jah“ ning „ei“ vastusele valida ka neutraalse vastusevariandi, „ei oska hinnata“ kui vastaja kahtles, kas hinnata oma vanemate vahelist suhtlust vaimseks vägivallaks või mitte.

15% peredest olid ühepoolse vaimse vägivallaga pered. Nendest 11% olid pered kus isa kasutas ema suhtes vaimset vägivalda ja 4% peredes olid emad vaimselt vägivaldsed. 10% kõikidest peredest olid kahepoolse vaimse vägivallaga pered, ehk sellised kus vaimselt vägivaldsed olid teineteise suhtes nii isad kui emad.

Teiseks, perekonnad, kus isad kasutasid vaimset vägivalda emade suhtes ning kuivõrd nad on samal ajal vaimselt vägivaldsed oma laste suhtes. Hindasime kuivõrd täiskasvanute vaheline vaimne vägivald mõjutab suhtlemist lastega. 54% isadest, kes olid vägivaldsed oma naispartneri suhtes, olid vägivaldsed ka oma laste suhtes, ehk vägivald kandus üle. 46% isadest, kes olid vägivaldsed emade vastu, ei olnud vaimselt vägivaldsed oma laste suhtes, vägivald ei kandunud üle. Nimetame seda suhetemustrit vägivalla otseseks edasikandumiseks, sama vägivallatseja on vägivaldne oma paarisuhte partneri ja oma lapse (laste) suhtes.

Kolmandaks, sama peretüüp, kus isa on vaimselt vägivaldne oma ema suhtes ja kuivõrd see mõjutab ema vaimset vägivaldsust laste suhtes. Sellist suhetemustrit nimetame vägivalla kaudseks ülekandumiseks. Kõikidest peredest 74% puhul ei ole emad vägivaldsed oma laste suhtes (vägivalla kaudset ülekandumist ei toimu) ja 26% peredes on emad vaimselt vägivaldsed oma laste suhtes (vägivald kandub kaudselt üle).

Neljandaks peretüüp, kus ema on vaimselt vägivaldne isa suhtes. Otsene vägivalda ülekandumine, kas emad on vaimselt vägivaldsed ka oma laste suhtes. 55% juhtumitest on partneri suhtes vaimselt vägivaldsed emad vaimselt vägivaldsed ka oma lastele (vägivald kandub üle) ja 45% juhtumitest ei ole emad vaimselt vägivaldsed laste suhtes (vägivald ei kandu üle).

Viiendaks, sama peretüüp, vaimselt vägivaldne ema oma partneri suhtes. Kuivõrd isad muutuvad vaimselt vägivaldseks oma laste suhtes ehk vägivalda kaudne ülekandumine. 55% juhtudest kus meespartner on vaimse vägivalda ohver, on ta ise vaimselt vägivaldne oma laste suhtes (vägivalda kaudne ülekandumine) ja 45% ei ole mehed-ohvrid ise vaimselt vägivaldsed oma laste suhtes (vt. tabel 16).

Tabel 16. Täiskasvanutevaheline vaimne vägivald perekonnas

• 75% peredest ilma vaimse vägivaldata • 15% peredest ühepoolne vaimne vägivald	Eriti ohustatud on lapsed, kes kasvavad üles peredes, kus mõlemad vanemad on vaimselt vägivaldsed (iga kümnes perekond)
Sh. - 11% isa vaimne vägivald ema suhtes - 4% ema vaimne vägivald isa suhtes	
• 10% peredest mõlemapoolne vaimne vägivald	

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna instituut 2015

Kokkuvõtteks toome eraldi välja perekonna sisesed suhetemustrid kui on tegemist vaimse vägivaldaga peredes. Peretüüpide väljatoomiseks on kasutatud vastajate hinnanguid oma lapsepõlve kodudele, vaimsele vägivaldale nende vanemate vahel ja kuivõrd vastajad ise olid lapsepõlves vaimse vägivalda ohvriteks kodus (vt. tabelid 17-18).

Tabel 17. Vanematevahelise vaimse vägivalda otsene ülekandumine vägivaldaks laste suhtes.

Isad vaimselt vägivaldsed emade suhtes	Pooltel juhtudel kandub partneri (isa) vaimne vägivald vägivaldaks laste vastu
• 54% juhtudest on isad vaimselt vägivaldsed ka laste suhtes • 44% juhtudest ei ole isad vaimselt vägivaldsed laste suhtes	
Emad vaimselt vägivaldsed isade suhtes	
• 55% juhtudest on emad vaimselt vägivaldsed ka laste suhtes • 45% juhtudest ei ole emad vaimselt vägivaldsed laste suhtes	Pooltel juhtudel kandub partneri (ema) vaimne vägivald vägivaldaks laste vastu

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna instituut 2015

Tabel 18. Vanematevahelise vaimse vägivalla kaudne ülekandumine vägivallaks laste suhtes.

Isad vaimselt vägivaldsed emade suhtes	Veerand emadest muutuvad vaimse vägivalla ohvritena ise vägivaldseks laste suhtes
• 26% juhtudest on emad vaimselt vägivaldsed laste suhtes • 74% juhtudest ei ole emad vaimselt vägivaldsed laste suhtes	
Emad vaimselt vägivaldsed isade suhtes	Pooled isadest muutuvad vaimse vägivalla ohvritena ise vägivaldseks oma laste suhtes
• 55% juhtudest <u>on isad</u> vaimselt vägivaldsed laste suhtes • 45% juhtudest ei ole isad vaimselt vägivaldsed laste suhtes	

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna instituut 2015

5. PAARISUHTE KVALITEET JA KONFLIKTID

5.1. Hinnangud kooselule

Paarisuhte kvaliteedi iseloomustamiseks analüüsimise vastajate hinnanguid, kellel on püsisuhe oma partneriga. 2015 aasta uuringu andmetel oli püsisuhtes vastajaid keskmiselt 55% kõikidest vastajatest. Nendest 36% olid partneriga abielus ja 19% märkisid oma suhteks vaba kooselu. Lisaks neile valis 5% kõikidest vastajatest vastusevariandi „püsisuhtes, kuid koos ei ela“. Viimase vastajate grupi inimesi me püsisuhtes olevate vastajatega koos ei analüüsinud, sest enamik probleeme, mida siinkohal analüüsimise, puudutavad kooselu kvaliteeti ja partneritel kes koos ei ela, oli seda raske hinnata.

Kui keskmiselt oli püsisuhtes 55% vastajatest, siis meestest olid püsisuhtes 59% ja naistest 53%. Nais- ja meesvastajad interpreteerivad oma püsisuhet nähtavasti veidi erinevalt. Meestest väitsid 42% et nad on abielus ja 17% et neil on partneriga vaba kooselu. Naistest oli abielus 31% ja vabas kooselus 22%.

2003 aasta uuringus oli püsisuhtes vastajaid keskmiselt 56%, nendest abielus 40% ja vabas kooselus 16%.

Kasutasime partnerite kooselu kvaliteedi hindamiseks skaalat, kus iseloomustasime kooselu sisuliste parameetrite abil. Andsime vastajatele ette skaala, mis jagas kooselu kolmeks erinevaks liigiks või tüübiks, esiteks harmooniline kooselu, teiseks pisitülidega kooselu ja kolmandaks konfliktne kooselu. Analooget kooselu hindamise skaalat kasutasime ka 2003 aasta uuringus.

Harmooniline kooselu oli keskmiselt 38%-l vastajatest 2015 aastal ja 26% vastajatest 2003 aastal. Vastajate hinnangud oma kooselule on 12 aastaga muutunud tunduvalt positiivsemaks (vt. tabel 19). Teine huvitav tendents on see, et 2003 aastal oli harmoonilises kooselus naisi ja mehi peaaegu võrdselt, vastavalt 25% ja 27% vastajatest.

2015 aasta uuringu järgi hindavad mehed oma kooselu tunduvalt kõrgemalt kui naised. Meestest pidasid oma kooselu harmooniliseks 43% ja naistest 33%. Ka seda tendentsi, olulist erinevust nais- ja meesvastajate vahel, on raske interpreteerida. Naised on oma kooselu hindamisel kriitilisemad, samuti võib hinnanguid mõjutada naiste suurem nõudlikkus kooselu suhtes (vt. tabel 19).

Tabel 19. Milline on Teie kooselu oma abikaasa/elukaaslase/partneriga? Kooselu kvaliteet soolises lõikes.

(Püsisuhtes vastajate hinnangud %-s)

Hinnangud kooselule	2015		2003	
	Naised	Mehed	Naised	Mehed
Harmoniline kooselu. Tülisid ja konflikte on väga harva	33	43	25	27
Vahel arusaamatused, aga saame hakkama suuremate tülide ja konfliktideta hakkama	53	49	62	63
Meie kooselus on palju probleeme. Raske on leida ühist meelt. Sagedased on konfliktid ja peretülid	10	5	13	10
Ei oska hinnata	4	3	...	...
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Pisitülidega kooselu valisid oma suhte iseloomustamiseks kõige enam vastajaid. Pisitülidega kooselu oli seega kõige levinum kooselu tüüp nii 2003 kui 2015 aastal. 2015 aastal oli selline kooselu keskmiselt 51%-l vastajatest ja 2003 aastal 63%-l vastajatest. Naiste ja meeste hinnangutes olulisi erinevusi ei olnud. 2015 aastal erinesid naiste ja meeste hinnangud veidi enam, kuna mehed valisid naistest sagedamini oma püsisuhte iseloomustamiseks hinnangu „harmoniline kooselu“.

Konfliktsetes kooseluses oli kõige vähem inimesi nii 2003 kui 2015 aastal. Keskmiselt elasid konfliktsetes kooseludes 2015 aastal 7% vastajatest ja 2003 aastal 12% vastajatest. 12 aastaga on konfliktsete kooselude osakaal vähenenud ja vastavalt on suurenenud harmooniliste kooselude osakaal.

Konfliktsete kooselude vähenemise trend tundub olevat vastuolus politseistatistikaga, mis näitab samal perioodil lähisuhtevägivalla juhtumite kiiret kasvutrendi. Paraku on lähisuhtevägivalla juhtumite statistika puudulik, kuna ei selgu, kui suur on kordusjuhtumite osakaal lähisuhtevägivalla statistikas ja milline on nn uute või esmakordsete juhtumite osakaal.

Rahvustunnuse järgi inimeste hinnanguid analüüsides selgub, et harmooniliste kooselude osakaal on perioodil 2003 kuni 2015 suurenenud nii eestlaste kui mitte-eestlaste puhul. Eriti kiiresti on kooselu kvaliteet paranenud venekeelsete vastajate hinnangul (vt. tabel 20).

Tabel 20. Kooselu kvaliteet rahvuse järgi.

(Hinnangud %-s)

Hinnangud kooselule	2015		2003	
	Eestlased	Mitte-eestlased	Eestlased	Mitte-eestlased
Harmooniline kooselu. Tülsid ja konflikte on väga harva	35	44	30	20
Vahel arusaamatused, aga saame hakkama suuremate tülide ja konfliktideta hakkama	56	40	60	65
Meie kooselus on palju probleeme. Raske on leida ühist meelt. Sagedased on konfliktid ja peretülid	7	7	10	15
Ei oska hinnata	2	9	...	...
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Analüüsisime inimeste hinnanguid selle järgi, milline on inimeste püsisuhte vorm, kas abielu või vaba kooselu. 2003 aastal oli harmoonilise kooselu osakaal abielus ja vabas kooselus paaridel ühesugune, vastavalt 26% ja 27%. 2015 aasta uuringu andmetel oli harmoonilise kooselu osakaal oluliselt suurem abielus partneritel võrreldes vabas kooselus partneritega, vastavalt 42% ja 33% (vt. tabel 21).

Tabel 21. Kooselu kvaliteet püsisuhte vormi järgi.

(Hinnangud %-s)

Hinnangud kooselule	2015		2003	
	Abielus	Kooselus	Abielus	Kooselus
Harmooniline kooselu. Tülsid ja konflikte on väga harva	42	33	26	27
Vahel arusaamatused, aga saame hakkama suuremate tülide ja konfliktideta hakkama	51	56	62	64
Meie kooselus on palju probleeme. Raske on leida ühist meelt. Sagedased on konfliktid ja peretülid	6	9	12	9
Ei oska hinnata	1	2	...	...
Kokku	100	100	100	100

Allikas : Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Vastajate haridus mõjutab samuti püsisuhtes partnerite kooselu kvaliteeti. Kõige enam on harmoonilist kooselu kõrgharidusega vastajate hulgas. 2015 aasta uuringu järgi on kõige enam konfliktseid kooselusi põhiharidusega vastajatel (vt. tabel 22).

Tabel 22. Kooselu kvaliteet hariduse lõikes

(Hinnangud %-s)

Hinnangud kooselule	2015			2003		
	Põhi-haridus	Kesk-või keskeri haridus	Kõrgem haridus	Põhi-haridus	Kesk-või keskeri haridus	Kõrgem haridus
Harmooniline kooselu. Tülsid ja konflikte on väga harva	37	35	43	24	23	40
Vahel arusaamatused, aga saame hakkama suuremate tülide ja konfliktideta hakkama	43	54	49	69	64	48
Meie kooselus on palju probleeme. Raske on leida ühist meelt. Sagedased on konfliktid ja peretülid	14	7	5	7	13	12
Ei oska hinnata	6	4	3	...	...	...
Kokku	100	100	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Analüüsisime püsisuhte kvaliteeti ka erinevates vanuserühmades. Vanuse ja püsisuhte kvaliteedi vahel ei olnud otseseost, näiteks et vanuse kasvades paarisuhte kvaliteet läheb kas paremaks või halvemaks. Püsisuhte kvaliteedi iseloomustamiseks erinevates vanuserühmades leidsime püsisuhte kvaliteedi indeksi. Selleks jagasime harmoonilise kooseluga vastajate osakaalu (%-s) konfliktse kooseluga vastajate osakaaluga. Püsisuhte kvaliteedi indeksiks on absoluutarv kümnendiku täpsusega (vt. tabel 23).

Püsisuhte kvaliteedi indeks on leitud vastajate vanuse järgi. Indeks ei arvesta, mitmes kooselu või püsisuhte see vastajatel on. Uuringu valimis olid ka 15-19 aastased vastajad, kuid selles vanuserühmas oli püsisuhtes vastajate arv liialt väike ega võimaldanud kooselu kvaliteeti hinnata

Tabel 23. Püsisuhte kvaliteedi indeks vastajate erinevates vanuserühmades.

Koht	Indeksi väärtus	Vanuserühm	Harmooniline (%) : Konfliktne (%)
1.	10,5	60-74 aastased	42 : 4
2.	9,5	20-29 aastased	38 : 4
3.	4,6	40-49 aastased	32 : 7
4.	4,4	50-59 aastased	40 : 9

5. 4,0 30-39 aastased 36 : 9

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2015

Nagu pingereast selgub, on kõige tervemad kooselud 20-29 aastastel noortel, kes alles alustavad püsivat kooselu ja 60-74 aastastel vastajatel. Mõlemas vanusegrupis on harmoonilise kooseluga paaride osakaal suhteliselt suur ja konfliktse kooseluga partnerite osakaal väike. Keskealiste inimeste kooselu kvaliteedi indeks on väiksem (4,0 kuni 4,6) eelkõige seetõttu, et konfliktsete kooselude osatähtsused kasvavad.

5.2. Tülid ja konfliktid paarisuhetes

Kooselude konfliktisust peegeldavad ka sagedased peretülid. Vastajad hindasid peretülide sagedust oma kooseludes. Sagedasteks tülitsejateks saab nimetada kooselusi, kus partnerid tülitsevad praktiliselt iga nädal või siis vähemalt mõned korrad kuus (vt. tabel 24).

Tabel 24. Enamik kooselusi ja püsisuhteid ei saa läbi tülideta. Kas ja kui sageli on Teil oma abikaasaga/ elukaaslasega/partneriga tülisid? Peretülide sagedus soolises lõikes.
(püsisuhtes vastajate hinnangud %-s)

Peretülide sagedus	2015		2003	
	Naised	Mehed	Naised	Mehed
Praktiliselt iga nädal	10	8	13	13
Mõned korrad kuus	31	31	33	35
Mõned korrad aastas	33	34	28	29
Harvem	12	15	11	9
Ei tülitse üldse	8	10	5	3
Ei oska hinnata	6	2	10	11
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Uuringute tulemused näitavad, et tülid on kooseludes üsna tavalised ja sagedased. 2015 aastal olid sagedased tülid keskmiselt 40%-l ja 2003 aastal 47%-l kooseludest. Üheks tendentsiks on sagedaste peretülidega kooselude osakaalu vähenemine. Positiivse tendentsina võib samuti tuua välja, et 12 aastaga on kasvanud nende kooselude osakaal, kes üldse ei tülitse. 2003 aastal oli selliseid kooselusi keskmiselt 4% ja 2015 aastal juba 9%.

Peretülide sagedus sõltub ka sellest, kas partnerid on abielus või elavad vabas kooselus. Üldtendents on, et vabas kooselus partnerid tülitsevad sagedamini kui registreeritud abielus partnerid. 2003 aastal tülitseisid sageli (iga nädal + mõned korrad kuus) 43% abielus paaridest ja

56% vabas kooselus partneritest. 2015 aastal sagedaste tülidega paaride osakaal vähenes. Abielus paaridest tülitsevad sageli 36% ja vaba kooselu paaridest 52% (vt. tabel 25).

Tabel 25. Peretülide sagedus püsisuhte vormi järgi

(%-s)

Peretülide sagedus	2015		2003	
	Abielus	Koos- elus	Abielus	Koos- elus
Praktiliselt iga nädal	8	11	11	17
Mõned korrad kuus	28	41	32	39
Mõned korrad aastas	38	30	31	23
Harvem	15	10	12	6
Ei tülitse üldse	10	6	4	3
Ei oska hinnata	1	2	10	12
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Suhtlemismustrid kooselu partnerite vahel on mõistagi erinevad ja inimesed ise mõtestavad oma suhteid partneritega erinevalt. Liigne lihtsustus oleks arvata, et inimesed kes hindavad oma kooselu harmooniliseks üldse ei tülitse.

2015 aasta uuringu tulemused näitasid, et harmoonilise kooseluga inimestest on 12% sagedased tülitsejad (tülid iga nädal või vähemalt kord kuus) ja 20% ei tülitse oma partneriga üldse. Pisitülidega kooseluga vastajatest on 56% sagedased tülitsejad ja 2% vastajatest väitsid et ei tülitse üldse. Konfliktse kooseluga partneritest on 94% sagedased tülitsejad. Seega on inimesi, siiski vaid 12%, kes tülitsevad oma kooselu partneriga sageli, kuid kes sellest hoolimata hindavad oma kooselu harmooniliseks. Samas on ka selge tendents, et sagedased tülid partneriga viivad selleni, et inimene hindab oma kooselu konfliktseks. Konfliktne kooselu mõjutab kindlasti negatiivselt ka inimeste enesehinnanguid, sest konfliktne suhe tähendab kindlasti ka ebaõnnestunud kooselu.

5.3. Konfliktide algatamine paarisuhtes

Positiivse muutusena viimase 12 aasta jooksul võib välja tuua selle, et on suurenenud nende inimeste osatähtsus, kes hindavad oma kooselu väitega „me ei tülitse“. 2003 aastal oli selliseid vastajaid keskmiselt 9% ja 2015 aastal 13% püsisuhtes inimestest.

Tüli puhkemise algimpulsiks arvavad enam kui pooled vastajatest, et tüli algatamisel on naise ja mehe tähendus ühesugune. Tülisid algatavad mees ja naine mõlemad. Naiste initsiatiivi tülide algatajatena toovad esile 15% naistest ja 28% meestest aastal 2015 ja 21% naistest ja 30% meestest aastal 2003. Meeste initsiatiivi tülide algatamisel nimetavad 15% naistest ja 3% meestest aastal 2015 ja 11% naistest 5% meestest 2003 aastal (vt. tabel 26).

Tabel 26. Kui Teie ja abikaasa/elukaaslase/partneri vahel puhkeb tüli, siis kes on tavaliselt tüli algataja? Peretülide algatamine soolises lõikes.

(Püsisuhtes vastajate hinnangud %-s)

Tülide algatamise initsiatiiv	2015		2003	
	Naised	Mehed	Naised	Mehed
Alati naine	2	6	4	6
Tavaliselt naine	13	22	17	24
Naine ja mees mõlemad	53	51	58	58
Tavaliselt mees	14	3	10	5
Alati mees	1	...	1	...
Me ei tülitse	13	14	10	7
Ei oska hinnata	4	4	...	...
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

Kooselu vorm, abielus või vabas kooselus ei mõjuta oluliselt peretülide mustrit, ehk tülide algimpulssi. 2015 aasta uuringu andmetel on abielus paaridel veidi enam selliseid tülisid, kus tüli algatajaks on naine (24%). Vaba kooselu paaridest oli sellist tülide mustrit veidi vähem, 19% vastajatest nimetas naisi tülide algatajatena (vt. tabel 27).

Tabel 27. Peretülide algatamine püsisuhte vormi järgi.

(%-s)

Tülide algatamise initsiatiiv	2015		2003	
	Abielus	Koos- elus	Abielus	Koos- elus
Alati naine	3	4	5	4
Tavaliselt naine	21	15	20	21
Naine ja mees mõlemad	51	60	58	57
Tavaliselt mees	10	8	8	7
Alati mees	...	...	...	1
Me ei tülitse	14	12	8	10
Ei oska hinnata	1	1	1	...
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2003 ja 2015

5.4. Hirmud partneri suhtes

2015 aasta uuringus palusime vastajatel hinnata, kas nad tunnevad otsest hirmu oma kooselu partneri suhtes. Järgnevalt analüüsisime hinnanguid vastajate demograafiliste parameetrite kaudu (vt. tabel 28).

Tabel 28. Kuivõrd Te kardate oma abikaasat/elukaaslast/partnerit?

(%-s)

Vastajaid iseloomustavad tunnused		Hirm elukaaslase ees			
		Üldse mitte	Vähesel määral	Suurel määral	Ei oska hinnata
SUGU	Naised	75	18	2	5
	Mehed	80	16	1	3
	Keskmine	77	17	1	5
PÜSISUHTE VORM	Abielus	79	19	1	1
	Vabas kooselus	82	14	1	1
RAHVUS	Eestlased	79	17	1	3
	Mitte-eestlased	73	18	1	8
VANUS	20-29 aastased	83	12	...	5
	30-39 aastased	78	15	2	5
	40-49 aastased	81	15	1	3
	50-59 aastased	69	26	2	3
	60-74 aastased	74	20	1	5
	75 aastased ja vanemad	84	11	4	1

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2015

Ligi viiendik kõikidest vastajatest (18%), kes on püsivas kooselus, tunnevad hirmu oma partneri suhtes (hirmutunne kas vähesel või suurel määral). Hirm oma partneri suhtes on 20%-l naistest ja 17%-l meesvastajatest. Olulist erinevust nais- ja meesvastajate hoiakutes ei ole.

Abielus inimeste hirmutunne oma partneri suhtes on suurem (20% vastajatest) kui vabas kooselus partnerite puhul (15%). Põhjus on arvatavalt selles, et vabas kooselus partnerid on teineteisega vähem seotud ja partnerite sobimatuse puhul on lahkuminek üldjuhul lihtsam.

Eestlaste ja mitte-eestlaste kooseludes olulisi erinevusi ei ole. Eestlastest tunneb oma partneri suhtes hirmu 18% ja mitte-eestlastest 19%.

Erinevate vanuserühmade hinnangud erinevad mõnes vanuserühmas oluliselt. Näiteks kõige suurema riskiastmega kooselud on 50-59 aastaste vanuserühmas, kus 28% vastajatest väitis, et nad kardavad oma kooselu partnerit. Teine kriitiline vanuserühm on 60-74 aastased, kus oma partnerit kardavad 21% vastajatest. Kõige vaiksema riskiastmega on 20-29 aastaste kooselud, kus vaid 12% vastajatest kardavad oma kooselu partnerit.

Analüüsisime 2015 aasta uuringu andmetel ka seda, kuivõrd hirmutunne oma püsisuhte partneri ees mõjutab vastajate kooselu kvaliteeti. Harmoonilise kooseluga paaridest tunneb oma partneri suhtes hirmu 8% vastajatest, pisitülidega kooselu paaridest 21% ja *konfliktse kooseluga* paaridest 61%-l. Seega mõjutab hirm oma partneri ees väga tugevasti vastajate hinnanguid oma kooselu kvaliteedile.

5.5. Kooselu lõpetamise kavatsused

Kooselu üheks pingekoldeks on see kui partnerid teavad, et tahavad oma kooselu lõpetada, kuid mingil põhjusel ei ole seda mõtet veel ellu viinud.

2015 aasta uuringu andmetel on keskmiselt 7% kõikidest vastajatest kas mõelnud oma kooselu lõpetamise peale või on juba kindlalt otsustanud suhte lõpetada. Naisvastajatest 10% ja meesvastajatest kolm korda vähem, 3%. 2001 aastal naisvastajatest 9% ja meestest 5% (vt. tabel 29).

Tabel 29. Kas Teil on kavas oma kooselu/abielu/püsisuhe lähiajal lõpetada?
Kooselu lõpetamise kavatsus soolises lõikes.

Kooselu lõpetamise kavatsused	(%-s)			
	2015		2001	
	Naised	Mehed	Naised	Mehed
Kindlasti mitte	70	78	61	74
Arvatavasti mitte	15	15	24	18
Olen mõelnud, kuid kindlat otsust veel pole	8	3	8	4
Jah, tahan kooselu lõpetada	2	...	1	1
Ei oska hinnata	5	4	6	3
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Püsisuhte vorm, abielus või vabas kooselus, ei mõjuta oluliselt kooselu lõpetamise kavatsustega elavaid paare. 2015 aasta uuringu järgi oli kooselu lõpetamise mõtete või kavatsustega 6% abielus ja 8% vabas kooselus vastajatest. 2001 aastal samuti 6% abielus paaridest ja 11% vabas kooselus paaridest (vt. tabel 30).

Püsisuhte vorm, abielus või vabas kooselus, ei mõjuta oluliselt kooselu lõpetamise kavatsustega elavaid paare. 2015 aasta uuringu järgi oli kooselu lõpetamise mõtete või kavatsustega 6% abielus ja 8% vabas kooselus vastajatest. 2001 aastal samuti 6% abielus paaridest ja 11% vabas kooselus paaridest.

Analüüsisime 2015 aasta uuringu andmetel kuivõrd kooselu kvaliteet mõjutab partnerite soove ja kavatsusi oma praegune kooselu lõpetada. Harmoonilise kooseluga paaridest on kooselu lõpetamise mõttest või kavatsused 1%-l vastajatest, pisitülidega kooselu paaridest 5% ja konfliktse kooseluga paaridest 47%-l.

Analüüsisime 2015 aasta uuringu järgi, kuivõrd hirm oma partneri suhtes mõjutab kooselu lõpetamise mõtteid või kavatsusi. Inimestest kes kardavad oma partnerit on vaid 20% mõtelnud või kavatsevad oma kooselu lõpetada. Järelikult enamik, ehk 80% kooseludest, kus üks partner oma kaaslast kardab, ei vii inimesi mõttele kooselu lõpetada. Kindlasti on hirmutundega kooselu üheks oluliseks stressi allikaks kõigile inimestele, kes sellise püsisuhtega lepidavad.

Tabel 30. Kooselu lõpetamise kavatsus püsisuhte vormi järgi

(%-s)

Kooselu lõpetamise kavatsused	2015		2001	
	Abielus	Koos- elus	Abielus	Koos- elus
Kindlasti mitte	79	71	73	52
Arvatavasti mitte	14	18	17	32
Olen mõelnud, kuid kindlat otsust veel pole	6	6	5	9
Jah, tahan kooselu lõpetada	...	2	1	2
Ei oska hinnata	1	3	4	5
Kokku	100	100	100	100

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

6. PAARISUHTE VORMIDE MUUTUSED

Perevägivalda uuringutes oleme pidanud vajalikuks üksikasjalikumalt kajastada vastajate paarisuhte vormi. See võimaldab muuta analüüsi põhjalikumaks ja uurida, kuivõrd paarisuhte vorm võib mõjutada kooselude kvaliteeti ja muid seaduspärasusi. Tabelisse on koondatud vastajate hinnangud, kellel oli paarisuhe, ehk abielu või vaba kooselu (vt. tabel 31).

Tabel 31. Paarisuhte vormide muutused 2001 kuni 2015.

(%-s)

	2015		2005		2001	
	Abielu	Vaba kooselu	Abielu	Vaba kooselu	Abielu	Vaba kooselu
Eestis keskmiselt (kõikidest vastajatest)	36	19	41	16	46	16
Eestis keskmiselt (paarisuhtes vastajatest)	65	35	72	28	74	26
Soolised erinevused						
• Naised	59	41	74	26	73	27
• Mehed	72	28	69	31	76	24

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001, 2005, 2015

Paarisuhtes ehk püsisuhtes elavate inimeste arv on viimase viieteistkümne aastaga veidi vähenenud. 2001 aastal oli püsisuhtes 62% täiskasvanud elanikest Eestis. 2005 aastal 57% ja 2015 aastal 55% vastajatest. Samal perioodil on muutunud ka paarisuhete struktuur, ehk abielus paaride osakaal on vähenenud ja vabas kooselus elavate paaride osakaal on suurenenud.

2001 aastal oli kõikidest püsisuhetest abielus paare 74% ja vabas kooselus elavaid inimesi 26%. Viisteist aastat hiljem, 2015 aastal oli abielus paaride osatähtsus kahanenud 65%-le ja vabas kooselus oli juba 35% püsisuhetest (vt. tabelid 31-32).

Tabel 32. Püsisuhete struktuur perioodil 2001 kuni 2015. Püsisuhtes inimeste osakaal elanikest

2001	Püsisuhtes 62%	sh. abielus 46% ja vabas kooselus 16%
2005	Püsisuhtes 57%	sh. abielus 41% ja vabas kooselus 16%

2015 Püsisuhtes 55% sh. abielus 36% ja vabas kooselus 19%

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001, 2005, 2015

Soolises lõikes on erinevused veelgi suuremad. Naistest olid 2001 aastal abielus 73% paarisuhtes elavatest vastajatest ja meestest 76%. 2015 aastal oli abielus naise kõikidest püsisuhtes elavatest naistest 59% (41% elasid vabas kooselus) ja 72% meestest (28% olid vabas kooselus) (vt. tabel 33).

Tabel 33. Püsisuhte struktuur perioodil 2001 kuni 2015. Sooline mõõde.

	2001		2005		2015	
	Abielu	Vaba kooselu	Abielu	Vaba kooselu	Abielu	Vaba kooselu
NAISED	73%	27%	74%	26%	59%	41%
MEHED	76%	24%	69%	31%	72%	28%

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001, 2005, 2015

Suurt erinevust naiste ja meeste paarisuhte vormides saab seletada sellega, et naised alustavad paarisuhtega nooremas eas kui mehed. 2015 aasta uuringu järgi oli 16 kuni 29 aastaste vanuserühma naistest püsisuhtes (abielu + vaba kooselu) 51% ja sama vanuserühma meestest vaid 26%. Selles vanuserühmas oli vallalisi naisi (pole kunagi abielus olnud) 39% ja vallalisi mehi 64%. Kuni 29 aastased noored naised alustavad paarisuhtega meestest varem ja esimesed paarisuhted on naistel pigem vaba kooselu suhted (vt. tabel 34).

Tabel 34. Püsisuhte struktuur perioodil 2001 kuni 2015. Vanuse mõõde 2015.

	Püsisuhtes inimeste osakaal elanikest	Suhtarv (abielu : vaba kooselu)
20-29 aastased	51%	0,2 : 1
30-39 aastased	72%	1,1 : 1
40-49 aastased	64%	2,8 : 1
50-59 aastased	60%	3,0 : 1
60-74 aastased	62%	6,8 : 1

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001, 2005, 2015

Rahvustunnuse järgi erinesid paarisuhte vormid samuti. Püsisuhtes elavate inimeste osakaalud olid eestlastel ja venekeelsetel inimestel ühesugused. 2015 aastal olid püsisuhtes keskmiselt 56% eestlastest ja 55% venekeelsetest vastajatest (tabel 35).

Abielus ja vabas kooselus elavate inimeste osakaalud erinesid eestlastel ja mitte-eestlastel aga oluliselt. Venekeelsetel inimestel on abieluks vormistatud kooselu märksa levinum kui eestlastel. 56% paarisuhtes elavatest eestlastest olid abielus 32% ja vabas kooselus 24%. 55% püsisuhtes venekeelsest inimesest olid abielus 45% ja vabas kooselus 10% vastajatest. Eestlaste seas on samuti veidi enam vallalisi inimesi kui mitte-eestlaste hulgas, vastavalt 21% ja 15%.

Tabel 35. Püsisuhete struktuur perioodil 2001 kuni 2015. Rahvuse mõõde 2015.

	Püsisuhtes inimeste osakaal elanikest	Abielus	Vabas kooselus	Suhtarv (abielu : vaba kooselu)
EESTLASED	56%	32%	24%	1,3 : 1
-vallalised	21%			
MITTE- EESTLASED	55%	45%	10%	4,5 : 1
- vallalised	15%			

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001, 2005, 2015

7. NAISTE MAJANDUSLIK OLUKORD JA VÄGIVALD

Perevägivalla puhul on naised sageli majanduslikult sõltuvad oma abikaasast/partnerist. Teaduskirjanduses viidatakse sageli abikaasa majanduslikule kontrollile naise üle: näiteks takistatakse naise töötamist väljaspool kodu; käiakse töö juures ähvardamas nii naist kui tema kolleege, või piiratakse koduseid väljaminekuid toidu jt vajaduste peale; peidetakse koosteenitud raha; keelatakse ligipääsu ühistele pangakaartidele jne (Antai et al., 2014). Kõige selle eesmärk on takistada naist saavutamast majanduslikku sõltumatust, et sel viisil saada suuremat kontrolli abikaasa üle.

Käesolevas uuringus seostame majanduslikku sõltumatust ennekõike töökoha olemasolu ja palgaga, mis tagaks naistele majandusliku iseseisvuse. Indias läbiviidud uurimuses pidid 13% vägivaldaga kogenud naistest loobuma tasulisest tööst, nad kaotasid vägivallajuhtumi tõttu keskmiselt 7 tööpäeva ja 11% ei suutnud enam teha majapidamistöid (Krug et al., 2002). Kuigi partneri vägivald ei takista naiste töötamise võimalusi, mõjutab see nende suutlikkust töökohta hoida (Browne, Salomon, Bassuk, 1999). Kanada uurimusest selgus, et igal teisel vägivalla juhtumil peavad naised vigastuste tõttu töökohast loobuma (Rodgers, 1994). Neil on ka madalam sissetulek: näiteks teenib Nikaraaguas vägivaldaga kogenud naine 46% vähem kui mitteohver (Lloyd, Taluc, 1999; Morrison, Orlando, 1999).

Eesti naised on siiski hoopis teises olukorras. TLÜ Rahvusvahelise ja Sotsiaaluuringute Instituudi küsitluse „Eesti 2008“ andmetel töötab eesti naistest 67%, ülejäänud on kas üliõpilased, pensionärid, lapsehoolduspuhkusel või kodused. Eesti naiste jaoks on töötamine oluline eneseteostuse viis, seda väitsid 43% töötavatest naistest. Kusjuures isegi juhul, kui materiaalne olukord seda võimaldaks, jätkaks täiskoormusega töötamist iga viies naine (Hansson, 2009).

Oluline on rõhutada, et kuna naisohvrid kogevad vägivaldaga erinevates valdkondades ja et majanduslik surve korreleerub psüühilise, füüsilise ja seksuaalse kuritarvitamisega, siis on võimalik sarnaselt Sandresile (2015) kinnitada, et vaesus perekonnas on soodustav tegur vägivalla esiletulekuks. Ekspertide hinnangul kaitseb majanduslik kindlustatus naist intiimpartneri vägivalla eest (Dalal, 2011).

Käesolevas küsitluses on leibkonna keskmine netosissetulek ühes kuus nii naisohvrite kui ka mitteohvrite grupis ühesugune (kuni 1200 eurot 47-49%). Ent majanduslik olukord on neis

gruppides küllaltki erinev (tabel 34). Ohvrite grupis anti tunduvalt sagedamini vastus – saame endale lubada üksnes elementaarseid toidu- ja tööstuskaupu, elame ranges kokkuhoiurežiimis või et tihti ei jätku raha isegi toidu jaoks (38% naisohvritest ja 19% mitteohvritest). 2001.a. kohta on tulemus isegi kõnekam – raskustega toimetulevaid oli nais-ohvrite hulgas veelgi kõrgem osakaal – 49% (vt. tabel 36).

Tabel 36. Pere majanduslik olukord

(%-s)

Majandusliku olukorra iseloomustajad	Naised 2015		Naised 2001
	Ohvrid	Mitteohvrid	Ohvrid
Saame endale lubada peaaegu kõike, mida vajame, ka kallihinnalisi kaupu	12	13	7
Enam-vähem tuleme toime	49	68	45
Saame endale lubada elementaarseid toidu- ja tööstuskaupu, elame ranges kokkuhoiurežiimis või tihti ei jätku raha isegi toidu jaoks	38	19	49

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Uuringus selgitasime, kuivõrd on naine-ohver majanduslikult sõltuv oma vägivaldsest partnerist (vt. tabel 37).

Tabel 37. Mil määral sõltutakse materiaalselt abikaasast/elukaaslasest?

(%-s)

Sõltuvus elukaaslasest	Naised 2015		Naised 2001
	Ohvrid	Mitteohvrid	Ohvrid
Täielikult või väga sõltuv	11	18	14
Küllaltki sõltuv, minu sissetulekust ei piisa	27	24	35
Suhteliselt või täiesti sõltumatu, saan iseseisvalt hakkama	56	55	50

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Uuring viitab üllatavate olukorrale: nii ohvrite kui mitteohvrite hulgas väidab rohkem kui iga teine naine, et on materiaalselt suhteliselt või täiesti sõltumatu oma abikaasast/elukaaslasest. Tundub, et eesti naised saavad ka raskes vägivalda atmosfääris iseseisvalt hakkama. Kui pannagi kahtluse alla andmete tõesus, sest see on ju vastuolus eelmise tabeli mõttega – ohvrite perekonnas on suured materiaalsed raskused, aga nüüd nais-ohvrid väidavad, et saavad iseseisvalt hästi hakkama. Ent tuleb arvesse võtta eesti naiste kõrget tööhõivet ja üldse eneseteostamise ning töötamise väärtustamist. Kui kodus on pingeline olukord, saab naine rahuldust töösfääris, pühendades end täielikult kutsetööle. Hoopis tõsisem on küsimus hakkamasaamise hinnas – halvad tervisenäitajad, vigastused, tervisekahjustav käitumine, stress, väsimus, unetus ja depressioon.

8. NAISTEVASTANE VÄGIVALD JA NAISTE TERVIS

8.1. Ülevaade olukorrast maailmas

Naistevastane vägivald on üks peamisi terviseriske naiste jaoks. Selle kohta on arvukalt andmeid teaduskirjanduses, ka on läbi viidud erinevaid uurimusi. ÜRO Rahvastikufondi projektis „Maailma rahvastiku olukorra kohta 2005“ on mõtlemapanevaid fakte naistevastasest vägivallast perekonnas ja ravikulude jahmatavatest suurustest saadud vigastuste tõttu.²

- kogu maailmas kannatab iga kolmas naine peksmise all, neid sunnitakse soovimatusse seksuaalsesse suhtesse, või kuritarvitatakse sageli pereliikme või tuttava poolt;
- alates 21. sajandist tapab ja invaliidistab vägivald paljusid naisi ja tüdrukuid vanuses 15 kuni 44, nagu teeb seda vähk, malaaria, liiklusõnnetused ja sõda;
- kulud riigi jaoks – suurenenud on kulutused tervishoiule, kohtutele, politseile ja koolidele, tohutud on kaod haridusele ja töötootlikkusele;
- Ameerika Ühendriikides on vägivalla põhjustatud vigastused lisanud igal aastal rohkem kui 12,6 miljardit USD maksukoormat rahvuslikule tervisekulutustele.

Bradbury-Jonesi ja tema kolleegide (2011) sõnutsi on kodune vägivald globaalne fenomen. Koduvägivalda on ÜRO definitsioonis nimetatud „soo-põhiseks probleemiks“ („gender-based“) (Helweg-Larsen, Kruse, 2003). Väidetakse, et on tõenäoline, et ligi pooled naised üle maailma on kogenud füüsilist vägivalda oma partneri poolt (Garcia-Moreno et al, 2005), kusjuures need osakaalud võivad mõne riigi puhul ulatuda isegi 71%-ni (WHO, 2009). Suurbritannia statistika toob esile, et üks neljast naisest kogeb kodust vägivalda (Lazenbatt et al., 2009). Ka Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi 2003.a. küsitlusest ilmnes, et kõikidest naistest on aasta jooksul vägivallale kogenud 20%, see tähendab, et viiendik täiskasvanud naistest Eestis tunnistab, et nad on vägivallale käitumise ohvrid (Pettai, Proos, 2003).

Maailma Terviseorganisatsiooni hinnangul on naistevastane vägivald väga tõsine ja ohtlik naiste tervise kahjustaja:³

- Surmad - kõigest tapetud naistest sureb 38% oma elukaaslase, partneri käe läbi.
- Euroopas tapetakse iga päev 18 naist. Neist 12 tapetakse elukaaslase, partneri poolt
- Vigastused - 42% saavad tõsiseid vigastusi oma elukaaslase, partneri poolt
- Depressioon, alkoholism

² UNFPA. State of World population 2005. The Promise of equality gender equity

³ World Health Organization. 2013. Arvutivõrgus: <http://www.who.int/whr/2013/report/en/>

-
- Soovimatud rasedused, abordid
 - Sugulisel teel levivad infektsioonid (sh süüfilis, HIV viirus jt.)

Jessie Bode Brown (2008) kirjutab: „Kodune vägivald on oluline sisejulgeoleku küsimus, sest see, mis toimub inimesega, mõjutab kogu ühiskonda. Peame rääkima avalikult kõige ebameeldivamatest juhtumitest, mitte jätma metsikused privaatsesse sfääri, vaid lõhkuma barjäärid, et tuua neid fakte kollektiivsesse teadvusesse. Just sel moel saame kaitsta ohvreid tulemuslikult seadusandlikul viisil. Ühiskonna teadvustamine, info jõudmine vägivalla juhtude kohta rahva hulka ongi selle töö eesmärgiks.“

Koduse vägivalla tagajärjed tervisele on küllaltki hästi dokumenteeritud. Humphreys ja tema kolleegide (2008) kohaselt on vägivald naiste füüsilise tervise riskitegurina palju suurem kui sigarettide suitsetamine või ülekaal. Uurijad väidavad, et vägivald tapab ja invaliidistab sama palju naisi ja tüdrukuid vanuses 15 kuni 44, nagu seda teeb vähk, malaaria, liiklusõnnetused või sõda (UNFPA, 2005). Uurimustes on võrreldud vägivalla ohvreid ja mitteohvreid, keda on hospitaliseeritud. Võrdlusest selgus, et esimese grupi naistel oli tunduvalt rohkem selliseid terviseprobleeme nagu vigastused, mürgistused, vaimsed häired, günekoloogilised ja seedeorganite haigused ja ka enesetapukatsed (Kernic, Wolf, Holt, 2000).

8.2. Naiste ja meeste rahuloluhinnang oma tervisele

Tervis on inimeste elus üks tähtsamaid väärtusi. TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi küsitluses „Eesti 2008“ vaadeldi Eesti elanikkonna hinnanguid erinevatele eluväärtustele. Ilmnes, et selliste väärtuste nagu lapsed ja perekond järel asetseb tervis tähtsuselt kolmandal kohal. Tervist pidas väga tähtsaks 79% küsitletud eestimaalastest. Tervise tähtsust tõstab veelgi asjaolu, et väärtuste nimekirjas asetused tahapoole näiteks majanduslik heaolu, lähedased sõbrad, kutsetöö jt (Heinla, 2009).

Veel selgus, et kuigi perioodil 1993-2008 elanikkonna rahuloluhinnangud tervisega järkjärgult kasvasid, olid naiste hinnangud kõigil vaadeldud aastatel madalamad meeste omast: kui 1993. aastal oli naiste tervisehinnang 5-pallilisel skaalal 3,06, meestel seevastu 3,28, siis 2008. aastal olid keskmised hinnangud vastavalt naistel 3,51 ja meestel 3,61 (Laidmäe, 2009).

Sama tendentsi – naiste rahuloluhinnangud on meeste omast madalamad – näeme ka käesoleva uurimuse andmestikus. Tabelist 38 võib välja lugeda, et nii meeste kui ka naiste grupis on vägivallaohvrite puhul tervisega rahulolijaid tunduvalt vähem kui mitteohvrite grupis. Kõige madalam oli tervisega rahulolu 2001.aastal naisohvrite grupis.

Tabel 38. Tervisega rahulolijate osakaal meeste/naiste hulgas olenevalt vägivalda kogemisest.

(%-s)

	Tervis on hea või väga hea
2015 - Naised, mitteohvrid	51
2015 - Naised, ohvrid	42
2001 - Naised, ohvrid	38
2015 - Mehed, mitteohvrid	55
2015 - Mehed, ohvrid	43

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Üldpildi saamiseks lisame veel andmed, kuidas haridustase ja vanus on mõjutanud tervisega rahulolu (vt. tabel 39).

Tabel 39. Tervisega rahul-olijate osakaal olenevalt haridusest ja vanusest

(%-s)

	Tervis on hea või väga hea
Vanus: 16-39. aastane	80
40-59 aastat	49
60+	16
Haridus: põhiharidus	45
Kesk+ keskeri	49
Kõrgem	59

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Kinnitub juba teistes uurimustes ilmnenud tulemus – mida vanemad on vastajad, seda vähem ja mida kõrgem on haridustase, seda rohkem on vastajate hulgas tervisega rahulolijaid (Laidmäe, 2009; Tekkel, Veideman, 2014).

Käesolevas uuringus on esitatud 2015.a. küsitluse andmed, võrdluseks on vajadusel lisatud 2003., ja eriti, et näidata 15 aasta jooksul toimunud muutusi, ka 2001.a. andmeid. Võrreldakse neid vastajaid, kes on kogenud 15-aastaseks saamisest kuni praeguseni füüsilist või seksuaalset vägivalda (ohvrid) ja neid, kes pole olnud vägivalda ohvrid (mitteohvrid).

8.3. Naiste tervisehinnangutes toimunud muudatused

2001 ja 2015 aasta uurimuste tulemuste kõrvutamisel on oluline viidata Eesti ühiskonnas toimunud nihetele. Eelmise sajandi lõpu ja uue alguse aastad olid eestimaalastele šoki aastad, mille tagajärjed kajastusid ka tervises seisundis, nii madalates tervise rahuloluhinnangutes kui ka kõrgemas stressitasemes.

Uurijad on jälginud, kuidas on sotsiaal-majanduslikud muutused ühiskonnas mõjutanud pereliikmete stressi, omavahelisi suhteid. Ilmnes, et majanduslik surve muutis mõlemaid abikaasasid, nii naise kui mehi, kergemini ärrituvateks, ka kutsus pinge tõus esile negatiivseid käitumuslikke probleeme (nt alkoholi tarvitamist ja kehalise vägivalla sagenemist), perekonna ebastabiilsust ja depressiooni (Hraba, Lorenz, Pechačova 2000). Nii et uurijate arvates kajastuvad ühiskonnas toimunud majanduslikud muutused tagajärjena rahva vaimses ja füüsilises heaolus. Ka 67% eestimaalastest nõustuvad täiesti või osaliselt seisukohaga, et perede materiaalsed mured soodustavad meeste vägivaldade naiste suhtes.

Võrreldes Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi kaht, 2001 ja 2015 küsitlust, on näha, et viimases küsitluses on tervises seisundinäitajad paremad, sama saab öelda ka vaimse seisundi iseloomustajate kohta, ka on vähenenud rahustite tarvitamine. Tulemus viitab, et eestimaalaste eluolu on tasakaalustunud ja elukvaliteet on üldiselt paranenud. Kindlasti tuleb arvestada ka naisohvrite isikuomaduste ja hoiakute muutusi. 2015.aastal on naised, ka naisohvrid, enesekindlamad, rahulikumad, tunnetavad oma väärtust, on rahul oma vaimse võimekuse, läbilöögivõime, suhtlemisoskusega, julgevad vägivallale vastu seista ja abi otsida. Kindlustunne peegeldub ka paremates tervisehinnangutes ja stressitaseme alanemises.

Esitatud andmestiku toetamiseks toome kõrvale Tervise Arengu Instituudi küsitluste andmed muutuste kohta viimse 10-14 aasta jooksul (vt. tabel 40).

Tabel 40. Naiste psüühiliste häirete ja ravimite kasutamise muutused aastatel 2000(2004) – 2014

	(%-s)	
	2000. a.	2014.a.
Üleväsimus (peaaegu alati või üsna tihti)	56	52
Viimase 30 päeva jooksul stressi olemasolu (peaaegu talumatu või rohkem kui tavaliselt)	26	21
Masendunud, õnnetuolek (palju või mõnevõrra rohkem kui varem)	25	24
Mõelnud enesetapule viimase 12 kuu jooksul või varem	6	5
	2004.a.	2014.a.
Viimase 7 päeva jooksul on kasutanud rahusteid	13	11

Allikas: Tekkel, Veideman. 2015. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring, 2014. Tallinn, Tervise arengu Instituut.

Tabel 40 andmed viitavad enamike näitajate puhul positiivsetele muutustele viimasel aastakümnel. Vähenenud on nii üleväsimuse ja stressi kogemine kui ka rahustite tarvitamine.

Erinevused on küll minimaalsed, aga siiski kõnekad, et viidata praegusajal eestimaalaste vaimse tervise tasakaalustumisele. Positiivsetele muutustele viitavad ka tabelis 41 esitatud andmed.

Tabel 41. Naiste tervisehinnangud aastatel 2001 (2003) ja 2015

(%-s)

	Naised ohvrid, 2001 või 2003	Naised ohvrid, 2015	Naised mitteohvrid, 2015
Tervis on hea või väga hea	38	42	51
Rahustite kasutamine	25	18	10
On mõelnud enesetapule (harva, mõnikord või sageli)	34	21	8
Rahul pereeluga (täiesti või üldiselt)	59	73	88

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001, 2003 ja 2015

Naiste-ohvrite tervislik seisund on viimase 12-15 aasta jooksul paranenud. Vähem on probleeme tervisega, vähem kasutatakse rahusteid, vähem on mõeldud enesetapule. Samas on kasvanud rahulolu pereeluga. Siiski on naisohvrite tervislikud näitajad märgatavalt kehvemad kui mitteohvritel

8.4. Vägivallaohvrite tervisehäired

Vägivald mõjutab ohvrite tervist kolmel viisil – nii tema füüsilist tervist, seksuaalset tervist kui ka vaimset heaolu (Humphreys, Thiara, 2003; Bradbury-Jones et al., 2011). ÜRO spetsialistid lisavad naistevastase vägivalla defineerimisel eelpoolnimetatutele veel majandusliku sõltuvuse ja finantsilise mõjutamise (Helweg-Larsen, Kruse, 2003).

Füüsiline tervis

Tabelist 39 selgus, et ohvrite hinnang oma tervisele on halvem kui mitteohvritel. Täpsema pildi saame, kui vaatleme erinevaid füüsilisi tervisehäireid/vaevusi. Esmalt esitame andmeid tervisehäirete hulga kohta (vt. tabel 42).

Nii meeste kui naiste puhul näeme samalaadset tendentsi – ohvrite grupis on kõige suurem osakaal neid, kellel on 3 ja enam tervisehäiret. Eriti kõrge on maksimaalse tervisehäirete arvuga vastajaid naiste seas, seda eriti ohvrite hulgas (39%).

Tabel 42. Mitu tervisehäiret teil on?

(%-s)

Tervisehäirete arv	Naised		Mehed	
	Ohvrid	Mitteohvrid	Ohvrid	Mitteohvrid
Pole ühtegi	21	30	26	41
1 häire	20	19	22	23
2 häiret	20	22	25	18
3 ja enam häiret	39	29	28	18

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Analüüsimine, milline on pilt konkreetsete tervisehäirete osas. Eelnevast analüüsist selgus, et naiste tervist puudutavad rahuloluhinnangud on madalamad kui meeste hinnangud. Seetõttu vaatleme lähemalt, milliste tervisevaevuste üle naised kõige enam kaebavad (vt. tabel 43).

Tabel 43. Pikaajalised terviseprobleemid.

(%-s)

Terviseprobleemid	Naised		Mehed	
	Ohvrid	Mitteohvrid	Ohvrid	Mitteohvrid
Probleemid selja või kaelaga	39	29	31	26
Probleemid käte või jalgadega	32	28	28	24
Probleemid nägemisega	29	26	22	18
Südame-, vererõhu- või vereringehäired	32	31	29	22
Nahahaigused või allergia	18	10	6	6
Migreen või sagedased peavalud	17	13	9	3
Psüühikahäired, nt depressioon, neuroos	16	8	9	3

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Kõige sagedamini tõstavad vastajad esile probleeme selja või kaelaga, käte või jalgadega, südame-, vererõhu- või vereringehäireid ja nägemisprobleeme. Ka Tervise Arengu Instituudi täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringust ilmnes, et seljavalu ja kaela-, õlapiirkonna valu üle kaevatakse kõige enam, ja seda just naiste hulgas (Tekkel, Veideman, 2014).

Andmed viitavad, et nii meeste kui naiste puhul on erinevate haiguste esinemine mõnevõrra sagedasem just ohvrite gruppis. Võrreldes mitteohvreid meeste/naiste gruppides tuleb ka siin just meeste hulgas esile väiksemad protsendid erinevate tervisevaevuste puhul.

Vaimne tervis

Vägivalla puhul on ohvri jaoks kõige olulisem psühholoogilise tasakaalu saavutamine. Teaduskirjanduses on rõhutatud, et koduvägivalla psühholoogiline mõju võib olla veelgi kurnavam ja nõrgestavam kui füüsilised vigastused (Barron, 2005; Abbott, Williamson, 1999). See aga tähendab, et füüsilistest vigastustest paranemine on lihtsam kui vaimsest stressist ülesaamine.

Uurijad tõstavad vägivalla vaimsete tervisetagajärgedena esile eriti depressiooni, ärevust, uneprobleeme ja foobiate all kannatamist (Krug et al., 2002).

Nagu tabelist 44 selgub, on psüühiliste vaevuste all kannatavate inimeste osakaal paljudel juhtudel suurem kui füüsiliste vaevuste all kannatavate osakaal. Psüühilistest sümptomitest on kõige enam levinud nii naiste kui meeste hulgas stress, nõrkustunne, närvilisus, unetus. Ka siinkohal kordub tendents, et naiste grupis, eriti ohvrite hulgas, on nimetatud vaevuste esinemisprotsendid kõrgemad kui meeste puhul.

Tabel 44. Psüühilised vaevused naiste/meeste hulgas.

(%-s)

Terviseprobleemid (sageli või mõnikord)	Naised		Mehed	
	Ohvrid	Mitteohvrid	Ohvrid	Mitteohvrid
Stress, pidev pingeseisund	49	30	36	21
Mälu halvenemine või keskenduvõime langus	30	18	21	14
Nõrkus või väsimus	53	40	41	28
Unetus	38	30	31	22
Närvilisus või pinge	36	28	33	14
Masendus või depressioon	31	17	21	11
Käegalõomise meeleolu, otsustusvõimetus	24	17	18	11
Jõuetus, ei saa millegagi enam hakkama	17	13	13	5

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

2015.aastal nimetasid naisohvrid kõige sagedamini järgmisi psüühilisi sümptomeid – stress, pidev pingeseisund, väsimus, närvilisus, depressioon. Tabelis 44 esitatud kaheksast psüühilise seisundi indikaatorist on võimalik inimeste stressitaseme hindamiseks moodustada erinevaid skaalasid. Nii-öelda klassikaliseks mõõdikuks on indikaatorite esinemissageduse (harva,

mõnikord, sageli) summeerimisel põhinev skaala. Võtsime uue skaala moodustamisel aluseks variandi "sageli", ja kui nende kaheksa seisundi puhul oli esinenud 3 ja enam vaevust, siis hindasime, et nendel vastajatel on kõrge stressitase (vt. tabel 45).

Tabel 45. Kõrge stressitasemega vastajate osakaal.

(%-s)

	3 ja enam vaevust esinenud viimase kuu jooksul
Naised - ohvrid	46
- mMitteohvrid	31
Mehed - ohvrid	34
- mitteohvrid	20

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Ilmneb kaks asjaolu: esiteks, et naistel on üldiselt meestest kõrgem stressitase ja teiseks, et naisohvrite hulgas on eriti palju kõrge stressitasemega vastajaid – peaaegu iga teine (46%).

Terviseprobleemid suunavad abi otsima ravimitest. Esitasime vastajatele küsimuse: „Milliseid ravimeid Te olete viimase kuu jooksul kasutanud?” (vt. tabel 46).

Tabel 46. Viimase kuu jooksul tarbitud ravimid

(%-s)

	Naised		Mehed	
	Ohvrid	Mitteohvrid	Ohvrid	Mitteohvrid
Valuvaigistid	56	43	37	34
Vererõhu ja südameravimid	24	28	29	21
Külmetushaiguste ravimid	24	11	11	11
Rahustid	18	10	7	3
Antidepressandid	10	3	3	1
Antibiootikumid	10	7	2	5
Ei ole tarvitanud ravimeid	19	28	34	41

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Kõige sagedamini kasutatavate ravimite hulgas on valuvaigistid, vererõhu ja südameravimid. Ohvritest naistest iga viies või kümnes kasutab rahusteid või antidepressante. Kuna tervises seisund on naisohvritel raske, siis on seletav, et nende hulgas on ka kõige väiksem osakaal ravimite mittekasutajaid.

Meeste grupis on rahustite ja antidepressantide kasutajaid üksnes 1-7%. Eriti selged on andmed ravimite mittekasutajate kohta: ilmneb, et vastuse “ei ole tarvitanud” osakaal on kõige kõrgem meeste grupis, seda ka vägivallaohvrite hulgas. Kõige harvemini pole ravimeid kasutanud mitteohvrid-mehed (41%).

2003.a. küsitluses olid 2015. aasta andmetega võrreldes ravimite kasutamine tunduvalt madalam: valuvaigisteid kasutasid 46% naisohvritest, ent üllatavalt madalad arvud olid rahustite (7%) ja külmetushaiguste ravimite (2%) puhul. Need andmed vajaksid lahti seletamist. Kas võiks üks põhjendusi olla selles, et praegusajal on paljud taolised ravimid vabamüügis ja kergemini kättesaadavad.

Lisainformatsiooni rahustite kasutamise kohta annab küsimus: „Kui Te olete viimase kuu jooksul tarbinud rahusteid, siis kui sageli Te olete seda teinud?“

Nagu eelpool selgus oli isegi ohvritest meeste hulgas vähe rahustite kasutajaid. Seejuures on meestest- tarbijatest rahusteid kasutanud kord või mõned korrad nädalas või peaaegu iga päev üksnes 8%. Naistest ohvrite hulgas on see osakaal tunduvalt kõrgem – 18% (mitteohvritest on sama sagedusega rahusteid kasutanud 10%). Ent 2001.aastal kasutas naisohvritest rahusteid 25%.

8.5. Naiste ja meeste rahuloluhinnang oma seksuaalelule

Meestest, nii ohvritest kui mitteohvritest on rohkem kui iga teine väga või üldiselt rahul oma seksuaaleluga. Ka naised, kes on mitteohvid, on need, kelle grupis on küllaltki kõrge seksuaaleluga rahul-olijate protsent – iga teine (49%) (vt. tabel 48).

Tabel. 47. Rahulolu oma seksuaaleluga.

(%-s)

Rahul oma seksuaaleluga	Naised		Mehed	
	Ohvid	Mitteohvid	Ohvid	Mitteohvid
Väga või üldiselt rahul	42	49	53	58
Üldiselt või üldse mitte rahul	19	11	27	17
Ei ole seksuaalelu või vastamata	39	40	20	25

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

Ent samas on ohvritest, seda nii meeste kui naiste grupis, rahulolematuid seksuaaleluga rohkem, kui mitteohvrite seas. Meeste puhul peaaegu kolmandik, naistest ligi viiendik.

8.6. Reproduktiivne tervis

Naistel, kes elavad koos vägivaldse partneriga, on raskusi, et kaitsta ennast mittedoovitud raseduse eest. Vägivald raseduse ajal on põhjuseks, et ei kanta last lõpuni, et loode sureb, et

sünnitus on enneaegne või on sünnikaal madal, mis võib hiljem põhjustada lapse surma (Garcia-Moreno et al., 2005; Lazenbatt, Taylor, Cree, 2009).

Naiste, vägivalda ohvrite hulgas on tunduvalt suurem osakaal neid, kellel on esinenud soovimatut rasestumist. Põhjuseks nimetati kõige sagedamini, et ei ole kasutanud rasestumisvastaseid vahendeid või et vahekord oli pealesunnitud. Sundimise fakti tõid ohvritest esile 6%, mitteohvrite hulgas neid peaaegu polnudki (vt. tabel 48).

Uurimused on selgitanud, et naised, ohvrid, on ennekõike soovimatu raseduse tõttu teinud aborti, et mitte ennast tugevamini siduda vägivaldse mehega (Rodrique et al., 2010). Meie uurimuses on ohvrite hulgas pea kaks korda suurem osakaal neid, kes on teinud kaks ja enam korda aborti (31%), kui mitteohvrite hulgas (16%).

Tabel 48. Raseduse katkemine ja mittesoovitud rasestumine.

(%-s)

	Naised	
	Ohvrid	Mitteohvrid
Soovimatud rasedused		
• Jah, on esinenud	54	37
• Ei ole	44	59
Soovimatu raseduse põhjused		
• Naine ei kasutanud rasestumisvastaseid vahendeid	23	11
• Partner ei kasutanud rasestumisvastaseid vahendeid	17	8
• Ei osanud vältida rasestumist	18	13
• Vahekord oli pealesunnitud partneri või kellegi teise poolt	6	0.7
Ei ole teinud teinud aborti	44	61
On teinud aborti	24	19
• 1 kord		
• 2 ja enam korda	31	16

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2015

8.7. Negatiivne tervisekäitumine

Paljust uuringutest on selgunud, et vägivald suunab naisi enda rahustamiseks või tasakaalu saavutamiseks, vägivalda unustamiseks, valu ja häbi leevendamiseks tarvitama alkoholi,

narkootilisi aineid ja suitsetama (Garcia-Moreno et al, 2005). Ka käesolevas uuringus selgus sama seaduspärasus (vt. tabel 49).

Tabel 49. Suitsetamine, alkoholi tarbimine ja narkootikumide kasutamine.

(%-s)

	Naised		Mehed	
	Ohvrid	Mitteohvrid	Ohvrid	Mitteohvrid
Suitsetamine:				
• Üldse mitte	62	75	49	53
• Igapäevaselt või vahete-vahel	37	24	51	47
Alkoholitarvitamine:				
• Üldse mitte	15	29	9	14
• Sagedamini kui mitu korda kuus	39	30	66	54
Narkootikumide proovimine/tarvitamine				
• Üldse mitte	79	91	61	78
• Olen proovinud või tarvitan pidevalt	21	8	39	22

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

Ohvrite tervisekahjustav käitumine on ilmselge ja arvud viitavad üheselt selle põhjustajale – kodusele vägivallale, sest just ohvrite grupis on negatiivne käitumine sagedasem. Ohvritest naistest suitsetavad igapäevaselt või vahetevahel 37%; tarbivad alkoholi sagedamini kui mitu korda kuus 39%; on proovinud või tarvitavad pidevalt narkootikume 21%. Meeste hulgas (nii ohvrid kui mitteohvrid) on tervist kahjustav käitumine oluliselt sagedasem kui naiste hulgas.

8.8. Vägivalla fataalsed tagajärjed tervisele

Vägivald võib viia enesevigastuste ja -lõikumisteni. Veelgi enam – vägivald on oluliseks enesetapu ohuteguriks (Garcia-Moreno et al., 2005). Uuringutest on selgunud, et naistel, kelle partner on vägivaldne, on kõrgendatud risk teha enesetappu või seda katsetada (Krug et al., 2002)

Tabeli 50 andmestik näitab, et ka Eestis on sellel teemal põhjust muretsemiseks, sest naisohvritest on iga viies (harva, mõnikord või sageli) mõelnud enesetapule. See asjaolu iseloomustab naisohvrite rasket vaimset ja paljude tervisehädaolukorda, kui lausa meelega vigastatakse ennast ja kaalutakse elust lahkumist. Ilmselt on lähisuhted muutunud talumatuteks

ja elu vägivaldses õhkkonnas väljakannatamatuks. Samas tuleb märkida, et 2001.a. oli olukord veelgi ohtlikum, sest rohkem kui kolmandik (36%) naisohvritest olid mõelnud enesetapule.

Tabel 50. Mõtlemine enesetapule ja enda tahtlik vigastamine.

(%-s)

	Naised			Mehed	
	2015		2001	2015	
	Ohvrid	Mitteohvrid	Ohvrid	Ohvrid	Mitteohvrid
Enesetapule mõtlemine:					
• Mitte kunagi	79	91	64	81	91
• Harva, mõnikord või sageli	21	8	36	17	8
Enda tahtlik vigastamine:					
• Mitte kunagi	96	98	...	94	96
• Harva, mõnikord või sageli	4	1	...	3	2

Allikas: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut, 2001 ja 2015

9. TEADLIKKUS VÄGIVALLA OHVRITE TUGIVÕRGUSTIKEST

2015 aasta uuringus käsitlesime vastajate teadlikkust erinevate institutsioonide kohta, mis on loodud lähisuhtevägivalla ohvrite kaitsmiseks, abistamiseks ja toetamiseks. Nimetame neid institutsioone siinkohal vägivalla ohvrite tugivõrgustikuks. Vastajad hindasid oma informeeritust viie erineva institutsiooni suhtes: naiste varjupaigad, ohvriabi, usaldustelefon, naisteliin ja lasteabi telefon.

2001 aasta uuringus vägivalla ohvrite tugivõrgustikke nii põhjalikult ei uuritud. Siis oli küsimus ankeedis sõnastatud: „Eestis on maakondades asutused vägivalla ohvrite abistamiseks – turvakodud, varjupaigad jm. Ka teate, millega need asutused tegelevad“?

2015 aastaks oli ohvrite tugivõrgustik enam arenenud kui 15 aastat tagasi, seetõttu ei kattunud küsitluse meetodikad 2015 ja 2001 aastal. Seega saame vastajate teadlikkuse dünaamikat võrrelda üksnes naiste varjupaikade osas (vt. tabel 51).

Positiivse trendina tuleb kindlasti nimetada, et elanike informeeritus naiste varjupaikade tegevusest on perioodil 2001 kuni 2015 märkimisväärselt suurenenud. 2001 aastal teadis vaid 6% elanikest täpselt, millega varjupaigad tegelevad. 2015 aastal oli väga hästi informeeritud elanike osakaal suurenenud 21%-ni, ehk informeerituse kasv 3,5 korda. Oluline erinevus on naiste ja meeste teadlikkuse vahel. Naistest olid varjupaikade tegevusest hästi informeeritud 26% ja meestest 15%. 2001 aastal vastavalt 7% ja 4%.

2015 aastal ei olnud siiski 25% täiskasvanud vastajatest naiste varjupaikadest midagi kuulnud. Naistest 20% ja meestest 31%. Informeeritus naiste varjupaikadest ei sõltu oluliselt vastajate perekonnaseisust. Vallaliste inimeste informeeritus on kõige väiksem ja vabas kooselus inimeste informeeritus kõige parem, kuid erinevused ei ole olulised.

Nooremas vanuserühmas, 15-19 aastaste seas on informeeritus naiste varjupaikadest kõige madalam. Osaliselt mõjutab seda kindlasti isiklik kooselu kogemuse puudumine noorte vanuserühmas. Noored ja vallalised ei puutu lähisuhte vägivallaga praktilises elus kokku, mistõttu neil on vähem informatsiooni ka varjupaikade kohta.

Tabel 51. Kas Te teate, millega tegelevad naiste varjupaigad?

(%-s)

Vastajaid iseloomustavad tunnused		Teadlikkus naiste varjupaikadest			
		Tean täpselt	Tean mingil määral	Ei tea midagi	Ei oska hinnata
SUGU	Naised				
	2015	26	54	20	0
	2001	7	56	35	2
	Mehed				
	2015	15	53	31	1
	2001	4	50	44	2
KOSELU VORM	Abielus				
	2015	22	52	24	2
	2001	5	54	39	2
	Vabas kooselus				
	2015	24	56	18	2
	2001	6	61	33	...
	Vallalised				
	2015	17	55	28	...
	2001	7	49	40	4
RAHVUS	Eestlased				
	2015	28	57	14	1
	2001	7	63	28	2
	Mitte-eestlased				
	2015	5	45	49	1
	2001	2	35	60	3
VANUS	15-19 aastased				
	2015	10	57	33	...
	2001	5	43	46	6
	20-29 aastased				
	2015	21	53	26	...
	2001	6	62	29	3
	30-39 aastased				
	2015	23	52	25	...
	2001	8	56	35	1
	40-49 aastased				
	2015	26	54	20	...
	2001	7	52	38	3
	50-59 aastased				
	2015	24	52	24	...
	2001	4	60	34	2
	60-74 aastased				
	2015	17	56	24	3
	2001	2	43	53	2

Allikas : Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2001 ja 2015

Muretrend on aga see, et venekeelsetel inimestel on varjupaikade tegevusest oluliselt vähem informatsiooni kui eestlastel. Hea informeeritusega on eestlastest 28% ja venekeelsetest 5%. Naiste varjupaikadest ei ole midagi kuulnud 14% eestlastest ja 49% mitte eestlastest. Mõistagi ei tähenda suur erinevus eestlaste ja mitte-eestlaste teadlikkuses, et venekeelsetel vägivalda ohvritel ei ole teavet naiste varjupaikade kohta. Lihtsalt mitte-eestlaste informeerituse üldfoon on oluliselt madalam kui eestlastel, mistõttu venekeelsed teavituskampaaniad naiste varjupaikade olemasolu ja tegevuse kohta oleksid Eestis hädavajalikud.

2015 aasta uuringus hindasid vastajad perevägivalda ohvritele mõeldud tugivõrgustikke laiemas spektris. Lisaks naiste varjupaikadele hindasid vastajad oma teadlikkust ohvriabist, usaldustelefonist, naisteliinist ja lasteabi telefonist. Ohvriabi on riiklik süsteem, mis töötab kõikides maakondades ja teeb aktiivset koostööd õiguskaitse organitega. Eluliini usaldustelefonid töötavad eesti- ja venekeelsetena, 126 (eestikeelne) ja 127 (venekeelne). Naisteliinil on üleriigiline tugitelefon (number 1492) ja lasteabi telefonile numbril 116 111, mis töötab 24 tundi ööpäevas, saab anda teada abivajavatest lastes (vt. tabel 52).

Analüüsimise võrdlevalt kahte sihtrühma vastajatest, ohvrite tugivõrgustiku tegevusest hästi informeeritud vastajad (vastusevariant: „tean täpselt“) ja vastajaid kellel puudub üldse teadmine tugivõrgustikest (vastus: „ei tea midagi“). Keskmise vastusevariandi: „tean mingil määral“ jätame esialgu kõrvale. See on kõige ebamäärasem vastusevariant ja selle vastuse on valinud kõige enam vastajaid, 37% kuni 57%, sõltuvalt tugivõrgustiku liigist.

Esmalt analüüsimise, milliste tugivõrgustiku liikide kohta on inimeste informeeritus kõige parem. Alljärgnev pingerida on koostatud lähtuvalt sellest, milline osa vastajatest on hästi informeeritud (vastus: „tean täpselt“, millega tegelevad).

1	Naiste varjupaigad	21%
2	Usaldustelefon	17%
3	Lasteabi telefon	15%
4	Ohvriabi	11%
5	Naisteliin	9%

Esitame ka pingerea tugivõrgustiku liikide kohta, millest informeeritus on kõige halvem. Pingerida lähtuvalt sellest, kui palju vastajaid ei ole nimetatud institutsioonist midagi kuulnud (vastus: „ei tea sellest midagi“). Eespool on tugivõrgustiku liigid, mille tegevusest mitteteadlikke vastajaid on kõige vähem.

1	Naiste varjupaigad	25%
2	Usaldustelefon	26%
3	Ohvriabi	38%
4	Lasteabi telefon	39%
5	Naisteliin	53%

Tabel 52. Kas Te teate, millega tegelevad vägivalla ohvrite tugivõrgustikud?

(%-s)

Vastajaid iseloomustavad tunnused		Teadlikkus vägivalla ohvrite tugivõrgustikest			
		Tean täpselt	Tean mingil määral	Ei tea midagi	Ei oska hinnata
Ohvriabi					
SUGU	- Naised	13	52	34	1
	- Mehed	9	48	41	2
KOOSELU VORM	- Abielus	12	51	35	2
	- Vabas kooselus	15	53	31	1
	- Vallalised	9	51	40	...
RAHVUS	- Eestlased	15	53	31	1
	- Mitte-eestlased	4	44	51	1
Usaldustelefon					
SUGU	- Naised	20	59	20	1
	- Mehed	13	55	32	...
KOOSELU VORM	- Abielus	18	57	24	1
	- Vabas kooselus	21	59	19	1
	- Vallalised	16	56	28	...
RAHVUS	- Eestlased	21	56	22	1
	- Mitte-eestlased	8	59	33	...
Naisteliin					
SUGU	- Naised	12	41	46	1
	- Mehed	6	32	61	1
KOOSELU VORM	- Abielus	10	36	52	2
	- Vabas kooselus	12	50	37	1
	- Vallalised	7	42	51	...
RAHVUS	- Eestlased	13	42	44	1
	- Mitte-eestlased	2	26	71	1
Lasteabi telefon					
SUGU	- Naised	18	47	34	1
	- Mehed	11	44	44	1
KOOSELU VORM	- Abielus	15	46	38	1
	- Vabas kooselus	18	54	26	2
	- Vallalised	17	47	36	...
RAHVUS	- Eestlased	20	50	30	...
	- Mitte-eestlased	4	38	57	1

Allikas : Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2015

Kõige paremas positsioonis, ehk kõige suurema tuntuse on saavutanud naiste varjupaigad. Naiste varjupaikade tegevusest hästi informeeritud on keskmiselt 21% ja vastajaid, kes ei tea varjupaikadest midagi on pea sama palju vastajaid, 25%.

Kõige mõtlemapanevamaks tendentsiks on lasteabi telefoni suhteliselt nõrk positsioon ja elanike vähene teadlikkus lasteabi suhtlusliinist. Lasteabi telefonist ei ole midagi kuulnud 39% täiskasvanud elanikest. Ometi on just lasteabi teabeliin see, millest peaksid teadma mitte ainult alaealiste laste vanemad, vaid kõik elanike sihtrühmad. Laste vastu suunatud vägivalda märkavad kõik inimesed, naabrid, lasteasutuste töötajad jne. Võimalusest laste vastu suunatud vägivallast teada anda, lasteabi telefonile helistades, peaks olema igale täiskasvanud inimesele „kohustuslik teadmine“. Seega lasteabi telefoni ja abikeskkonna tutvustavad kampaaniad peaksid olema oluliseks prioriteediks lastekaitse organisatsioonide juhtidele ja nende rahastajatele.

2015 aastal palusime vastajatel hinnata, kas nad on kasutanud ohvrite tugivõrgustike teenuseid. Kõige enam on vastajad kasutanud usaldustelefoni teenust (2% naistest ja 2% meestest). Lasteabi telefoni on kasutanud 2% naistest ja alla 1% meestest. Ohvriabiga on kokku puutunud 2% naistest ja vähem kui 1% meestest. Naiste varjupaikade teenuseid on kasutanud 1% naistest ja naisteliini teenust samuti 1% naistest.

Kasutatud kirjandus

- Abbott, P., Williamson, E. 1999. Women, Health and Domestic Violence. *Journal of Gender Studies*, 8(1): 83-102.
- Adler, N. E., Boyce, T., Chesney, M. A., Cohen, S., Folkman, S., Kahn, R. L., Syme, L. S. 1994. Socioeconomic status and health. *American Psychologist*, 40(1): 15-24.
- Allaste, A., Võõbus, V. 2008. Vägivald lähisuhtes: selle põhjused ja võimalikud lahendused. Sotsiaalministeeriumi tellimusel valminud uurimus.
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/allaste_vagivald_lahisuhtes_biin_retsensioon_1_.pdf (15.07.2010).
- Antai, D., Antai, J., Anthony, D. S. 2014. The relationship between socio-economic inequalities, intimate partner violence and economic abuse: A national study of women in the Philippines. *Global Public Health*. 9(7): 808-826.
- Barron, J. 2005. Multiple challenges in services for women experiencing domestic violence. *Housing, Care and Support*. 8(1): 11-15.
- Bradbury-Jones, C., Kroll, T., Moy, M., Taylor, J. 2011. Improving the health care of women living with domestic abuse. *Nursing Standard*. 25(43): 35-40.
- Browne, A., Salomon, A., Bassuk, S.S. 1999. The impact of recent partner violence on poor women's capacity to maintain work. *Violence Against Women*. 5(4), 393-426.
- Brown, Jessie Bode. The cost of domestic violence in the employment arena: A call for legal reform and communitybased education initiatives. *Virginia Journal of Social Policy & the Law*. 2008, Vol. 16 (1):1-45.
- Bury, M. 1997. *Health and Illness in a changing society*. London: London University
- Dalal, K. 2011. Does economic empowerment protect women from intimate partner violence? *Journal injury and Violence*. 3(1): 35-44.
- Ellsberg, M C.,Pena, R., Herrera, A., Liljestrand, J., Winkvist, A. 1999. Wife abuse among women of childbearing age in Nicaragua. *American Journal of Public Health*. 89: 241-244.
- Felitti, V.J., Anda, R. F.2010. The Relationship of Adverse Childhood Experiences to Adult Health, Well-being, Social Function, and Health Care. Chapter 8 in *The Effects of Early Life Trauma on Health and Disease: the Hidden Epidemic*; Editors: Lanius. R., Vermetten, E., Pain, C. Cambridge University Press. 2010
- Fisher, C., Hunt, L., Adamsam, R., Thurston, W E. 2007. Health's a difficult beast: the interrelationships between domestic violence, women's health and the health sector. An Australian case study. *Social Science & Medicine*. 65(8): 1742-1750.
- FRA uuring 2013. Kokku küsitleti 4200 naist EL-s. Arvutivõrgus:
http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_et.pdf (24.07.2015).

-
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H., Ellsberg, M., Heise, L., Watts, C. 2005. *WHO Multi-country study on Women's health and domestic violence against women: Initial results on prevalence, health outcomes and Women's responses*. WHO, Geneva.
- Hansson, L. Töö tähendus ja töö iseloom. *Töö, kodu ja vaba aeg. Argielu Eestis aastatel 1985-2008*. Hansson, L. (koost). Tallinn: Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, 151-174.
- Heinla, E. Eluväärtused Eesti taasiseseisvumise künnisel ja majanduskriisi eelõhtul. *Töö, kodu ja vaba aeg. Argielu Eestis aastatel 1985-2008*. Hansson, L. (koost). Tallinn: Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, 16-38.
- Heise, L., Ellsberg, M., Gottemoeller, M. 2009. *Ending violence against women*. Population Reports. 27(4): 1-44.
- Helweg-Larsen, K., Kruse, M. 2003. Violence Against Women and Consequent Health Problems: a register-based study. *Scand J Public Health*, 31: 51–57.
- Hraba, J., Lorenz, F. O., Pechačova, Z. 2000. Family stress during the Czech Transformation. *Journal of Marriage and the Family*. 62(2): 520-531.
- Humphreys, C., Houghton, C., Ellis, J. 2008. *Literature Review: Better outcomes for children and young people experiencing domestic abuse – Direction for good practice*. Scottish Government. Edinburgh.
- Humphreys, C., Thiara, R. 2003. Mental health and domestic violence: „I call it symptoms of abuse“. *British Journal of Social Work*. 33(2): 209-226.
- Jejeebhoy, S. J. 1998. Wife-beating in rural India: A husband's right? *Economic and Political Weekly*. 33:855-862.
- Kernic, M. A., Wolf, M. E., Holt, V. L. 2000. Rates and relative risk of hospital admission among women in violent intimate partner relationships. *American Journal of Public Health*. 10/2000; 90(9):1416-20.
- Khan, M. E., Townsend, J. W., Sinha, R., Lakhanpal, S. 2002. Sexual violence within marriage. A case study of rural Uttar Pradesh. *International Quarterly of Community Health Education*. 21(2): 133-146.
- Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano, R. (ed). 2002. *World report on violence and health*. WHO, Geneva.
- Laidmäe, V-I. 2009. Tervisehinnangud ja tervisekäitumine. *Töö, kodu ja vaba aeg. Argielu Eestis aastatel 1985-2008*. Hansson, L. (koost). Tallinn: Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, 112-149.
- Lazenbatt, A., Taylor, J., Cree, L. 2009. A healthy settings framework and evaluation and comparison of midwives' responses to addressing domestic violence. *Midwifery*. 25(6): 622-636.
- Lloyd, S., Taluc, N. 1999. The effect of male violence on female employment. *Violence Against Women*. 5(4): 370-392
- Lorenz, F.O., Conger, R. D., Montague, R. 1994. Doing worse and feeling worse: Psychological consequences of economic hardship. In: R. D. Conger, G. H. Elder, Jr. (eds.) *Troubled times: Adapting to change in rural America*. New York: Aldine: 167-186
-

-
- Morrison, A. R., Orlando, M. B. 2004. *The costs and impacts of gender-based violence in developing countries: Methodological considerations and new evidence* <http://siteresources.worldbank.org/INTGENDER/Resources/costsandimpactsofgbv.pdf>
- Morrison, A., Orlando, M.B. 1999. "The Socioeconomic Costs of Domestic Violence: Chile and Nicaragua," in , in Morrison and Biehl (eds.), *Too Close to Home: Domestic Violence in the Americas*. Washington, D.C.: Inter-American Development Bank.
- Paats, M. 2010. Vägivald paarisuhtes – müüdid ja tegelikkus. *Eesti Statistika Kvartalikirj*, 3:74-83.
- Peckover, S. 2003. I could have just done with a little more help: an analysis of women's help-seeking from health visitors in the context of domestic violence. *Health and Social Care in the Community*. 11(3): 275-282.
- Pettai, I., Proos, I. 2001. *Naistevastane vägivald Eestis*. Üle-eestiline sotsioloogiline uuring. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
- Pettai, I., Proos, I. 2003. *Vägivald ja naiste tervis*. Sotsioloogilise uuringu materjalid. Tallinn: Avatud Eesti Fond.
- Roberts, G. L. Williams, G. M., Lawrence, J. M, Raphael, B. 1998. How does domestic violence affect women's health? *Women Health*. 28(1): 117-129.
- Rodgers, K. 1994.** Wife assault: The findings of a national survey. *Juristat Service Bulletin*: Canadian Centre for Justice Statistics, 14(9), 1-21.
- Sanders, C. K. 2015. Economic abuse in the lives of women abused by an intimate partner: A qualitative study. *Violence Against Women*. 21(1): 3-29.
- Steinmetz, S. K. 1977. The Use of Force for Resolving Family Conflict: The Training Ground for Abuse. *The Family Coordinator*. 26(1): 19-26.
- Tekkel, M., Veideman, T. 2015. *Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring*, 2014. Tallinn: Tervise Arengu Instituut..
- https://intra.tai.ee/images/prints/documents/14274488161_T2iskasvanud_rahvastiku_tervisek2itumise_uuring_2014.pdf
- UNFPA, STATE OF WORLD POPULATION 2005, *THE PROMISE OF EQUALITY: GENDER EQUITY*, http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/swp05_eng.pdf
- Usta, J., Antoun, J., Ambuel, B., Khawaja, M. 2012. Involving the health care system in domestic violence: What women want. *Ann Fam Med*. 10(3): 213-220.
- Walker, E. A., Gelfand, A., Katon, W. J., Koss, M. P., Von Korff, M., Bernstein, D., Russo, J. 1999. Adult health status of women with histories of childhood abuse and neglect. *Am j Med*. 107(4): 332-9.
- World Health Organization. 2013. Arvutivõrgus: <http://www.who.int/whr/2013/report/en/>
- WHO. World Health Organization. 2009. *Partner Violence and Women's Health*. http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/summary_report/summary_report_English2.pdf
-